

NEETIDARPANAMU

(TELUGU PROSE)

EDITED BY

V. GANGADHARASASTRI.

PUBLISHED BY

Madireddi Subbarao

RAJAHMUNDRY.

నీతిదర్పణము

(TELUGU PROSE)

EDITED BY

V. GANGADHARASASTRI.

రాజమహేంద్రవరమున

మాదిరెడ్డిసుబ్బారావుచే

ప్రకటితము.

1931

వెల 6 అణాలు.

శ్రీ వాయుగ్రీవాక్షనమః.

నీ త్రి చంద్రి క

మ గ గ శి ము

ఉ. శ్రీ యచురుచుమిగ వోలయ ♦ సేవకచాతకలోకి మోదసం
 ధాయకఁడై యుదారికిరుళి రసస్పష్టి దురాతాముల్
 వాయుగఁ జిముచున్ సకలవాంఛితసస్యము లుల్లసిల్లఁగాఁ
 జిముచు వేంకటాద్రినివశించు ఘనండిషఁగతిభద్రమున్.

క. కరుణ తెఱంగున పారియెద

నిరవుకొని యఘాల సరియ ♦ నీక యతినిచే

సిరిఁము సంశ్రితిజనులం

బరిరి క్షుగపించుతెల్లి ♦ భజయింతు మదిఁ.

చ. వనజభవాంజిభాంజిము లలివారిగ నెవ్వనితుండకంబిరిం

బున నొక మేలచింటరిముఁబొందక పొందుగఁ బొల్చునమ్మహా

త్తునినిజభాగ శయ్యనిడివే త్తులకందువునన్లు లాలఁచం బ్రుక్.

బొనరుచు నయ్యనంతుమహా మోక్షతుసన్నతియింతు చిచ్చ

అదిఁ విస్తుతి

క. ఘను సన్నయభట్టుచు ది

క్కన నేటొక్కగఁడఁ బొగడి ♦ యలికంబున య

క్షి.ని డాచినట్టి సర్వ
జ్ఞుని నాచనసామనాథు ♦ స్తుతి యొనరింతుకా.

ప్రతిజ్ఞాదికము.

తే. ఒనరఁగాఁ బంచతంత్రహితోపదేశి
ములను బరికించి వానిలో ♦ వలయునంశ
ములను గొని కొంతయభినవంబుగను గూర్చి
కృతి యొనర్చెద నీతిచంద్రిక యనంగ.

క. తుదముట్టంగ నీకబ్బము
పదిలముగాఁ జదివినట్టిబాలుర కోలిం
బొదలును భాషాజ్ఞానము
కుదురుం గొదలేఁ నీతికుశలత్వము.

తే. విద్య యొనఁగును విసయంబు ♦ విసయమునను
బడయుఁ బాత్రతఁ బాత్రతిథివలన ధనము
ధనమువలనను ధర్మంబు ♦ హానివలన
నైహికముష్టికి నుఖంబు ♦ లండు సరుఁడు.

ఆ. జరియు మృతియు లేని ♦ జనసంఖ్య ప్రజ్ఞానంబు
ధనము విద్యఁ గూర్పు ♦ దలఁపవలయు
ధర్మ మాచరింపఁ దగు ♦ మృత్యుచేఁ దల
వట్టి యీడ్వొబడిన ♦ వాడుబాలె.

ఆ. నీతి లేనివాని ♦ నిందింతు లోకులు
లేమ సేగి లాతి ♦ లేక యుష్మఁ
గాన మానవుండు ♦ పూనిక నయవిద్య
గడసనేయ మొదలఁ ♦ గడఁగవలయు.

క. నవభాజనమున లగ్నం

బపు సంస్కారంబు మోలియ ♦ దళు గావున మో

ణవులకుఁ గథాచ్ఛలంబునఁ

జవి వృత్తిగ నీశవచు ♦ సరణిఁ దలిపెదన్

కథాస్రవణము.

గంగాతీరమందు సకలసంపదలు గలిగి *పాటలిపుత్రమను
పట్టణముగలదు. ఆపట్టణము సుదర్శనుఁ డనురాజు పాలించు
చుండును. అతఁ డొకనాఁడు వినోదార్థము విద్వాంసులతో
సల్లాపములు జరుపుచుండఁగా నొక బ్రాహ్మణుఁడు—

క. “పరువంబు కలిమి దొరితన

మరయమి యనునట్టి వీనియందు దొకఁ డొకఁడె

పోరయించు సనఠము నా

బాగినచో నాల్గు జెప్ప ♦ వలయునె చెపుమా.”

క. “సలుసందియములఁ దొలఁచును

వెలయించు సగోచరాస్థివిజ్ఞానము లో

కుల కక్ష శాస్త్ర మయ్యది

యలవడ చెప్పసికి వాఁడె యంధుఁడు జగతికె.”

అని ప్రస్తావనముగాఁ జదివెను. ఆపద్యములు రాజు విని
చదువులేక మూర్ఖులయి నదాక్రీడాపరాయణులయితిరుగుచున్న
తన కొడుకులను దలచికొని యిట్లని చింతించె. “తలిదండ్రులు
చెప్పినట్లు విని చదువుకొని లోకులచేత మంచివాఁ డనఁపించు
కొన్నవాఁడు బిడ్డఁడుగాని కిక్కినవాఁడు బిడ్డఁడే? మూర్ఖుఁడు

కలకాలము తల్లిదండ్రులకు దుఃఖము పుట్టించుచున్నాడు అట్టి వాడు చచ్చెనా తల్లిదండ్రులకు దుఃఖము నాటితోనే తీలు చున్నది. కులమునకు యశము తెచ్చినవాడు పుత్రుడగానితల్లి కడుపు చెఱువ బుట్టినవాడు పుత్రుడు గాడు. గుణవంతుల లోఁ గ్రథమగణ్యుడు గానికొడుకును గన్నతిల్లికింట వేఱు గొడ్డలు గలదా? గుణవంతుఁ డైరపుత్రుఁ డొకఁడు చాలును. మూర్ఖులు నూఁగురవలన ఫలమేమి? ఒకరిత్తెముతో గులక రాలు గండెడయినను సరిగావు. విద్యావంతుఁ యి గుణవంతు లయినపుత్రులనుజూచి సంతోషించుట యనునవిషయంఁ బుష్కలకఁగాని యెల్లవానికి లభింపదు” అని కొంతచింతించియుండి తల పెంకించి “యూరక యీచింతియే? నాపుత్రులు చదువ మనిరా? పెరామరిక మాలి తగినవిద్యాభ్యాసము చేయింప నయితని. బిడ్డలకు విద్యాభ్యాసము చేయింపమి తల్లిదండ్రులదోషము. తల్లిదండ్రులచే శిక్షితుడయి బాలుఁడు విద్వాంసు డగునుకానిపుట్టఁగానేవిద్వాంసుఁడుకాడు. పురుషకారములచేతఁ గార్యములు సిద్ధించును. రిత్తకోరికలచేత సిద్ధింపవు. సిద్ధించు సింహమునోరను మృగములు అమంత వచ్చి చొర్రు. కాబట్టి యిప్పుడు నాపుత్రులకు విద్యాభ్యాసముకి యవలయునగున్నము చేసెద” నని చింతించి యచ్చటి విద్వాంసుఁ డొకఁడు నిట్లనియె. “నాపుత్రులు విద్యాభ్యాసములేక క్రిడాసప్తులయి తీరుగుచున్న వారు. ఎవ్వరయినను వీరిని నీతిశాస్త్రము చదివించి మంచి మార్గమునకుఁ ద్రిష్టజాలినవారు కలరా?” యనిన విష్ణుశిష్యును బ్రాహ్మణుఁ డిట్లనియె. “రాజోత్తమా! యిది యెంతపాటిపని? మహావంశజాతు లయిన దేవరపుత్రులను నీతివేషిలను జేయుట దుష్కరముగాదు. కొంగను మాటలాడించుట దుష్కరముగాని

చిలుకను ఒలికించుట దుష్కరముగాదు. సద్వంశమందు గుణ హీనుఁడు పుట్టఁడు. పద్మరాగముగనిలో గాజు పుట్టునా? ఎట్టి రత్నమయినను సానకెట్టక ప్రకాశింపఁజల్లు బాలుఁ డెట్టివాఁ డయిన గురుజనశిష్యులకు ప్రకాశింపఁడు. కాంచనమున నాముసములలో దేవరపుత్రులను నీతికోవిదులను జేసి మీకు సమర్థుల చేదను. అనిన రాజు సంతోషించి యిట్లనియె “పూవులతోఁ గూడిన నారకంబు వాసనగలిగినట్లు సజ్జనులతోడ నావాసించు మూఁడునకు మంచిగుణము గలుగుట సాజము.” అంతేకాదు. ‘సాధుసాంగత్యము సర్వశ్రేయములకు మూలము.’ అని సాదరముగా వచియించి యానకింక సదసమిచ్చి తనకోరుకులను రప్పించి చూప “విద్యాగ్రంథములేక జనుసాంధ్యులవలెనన్నారు. వీరిని గన్నఁడెఱపి రక్షింపుట మీభార” మనచెప్పి యొప్పగించెను. అనంతర మాబ్రహ్మగూఢు వారలనికరింపఁగలసాధము సకుఁ డోఁకొనిపోయి కూర్చుండఁజెట్టుకొని యిట్లనియె. “మీకు వినదార్థ మొకటి చెప్పెద. అది మిత్రలాభము, మిత్ర భేదము, విగ్రహము, సంగతియు సని నాలుగంశములచేత నొప్పు మండును వినుండు.

మిత్రలాభము

“ధనసాధనంపత్తి లేనివారయ్య బుద్ధిమంతులు పరిస్పర మైత్రి సంపాదించుకొని కాక కూర్చు మ్మిగి మూషికములవలె స్వకార్యములు సాధించుకొందు.” అనిన రాజపుత్రులు విని “యేకార్యములు కాకకూర్చి మృగమూషికములు సాధించెను. మాకు సప్తరముగా వినపించు”డనిన విష్ణుశర్మ యిట్లనిచెప్పఁ దొడంగె.

“గోదావరీతీరమందు గొప్పబూరుగువృక్షము గలదు. అందు నానాదిక్కులనుండి పక్షులు రాత్రి వసించుచుండును. ఒకనాఁడు వేకువ లఘుపతసక మనువాయసముమేలుకొని రెండవయముని వలె సంచరించు చున్న కిరాతునిఁ జూచి ‘వఱువాతలేచి వీని మొగము చూచితిని. నేఁడేమిక్కిడు రాఁగలదో తెలియదు. వీఁడు వచ్చినచోట నిలువదగదు. జాగుచేయక యీచోటు విడిచిపో వలె’ నని యత్నము చేయుచుండఁగా వాఁడవృక్షమునకు సమీపమందు నూకలు చల్లి వల పన్ని పోయి చేరువపొదలో దాఁగి పొంచి చూచుచుండెను. అనంతరము చిత్రగ్రీవుఁ డను కపోత రాజు నింగిని సంచరించుచు నేలమీఁదినూకలు చూచి తన తోడి కపోతములతో నిట్లనియె. ‘ఈనిర్జనవనమందు నూకలు రా నిమిత్తమేమి? మన మీనూకల కాశ పడరాదు. తొల్లి యొక తెరువరి కంకణమున కాశపడి పులిచేతఁ దగులుకొని మృతి బొందెను. మీ కాకథ చెప్పెద వినుండి.

ఒకముసలిపులి స్నానముచేసి దర్భలు చేతఁబట్టుకొని కొలని గట్టుననుండి యోయి తెరువరి యీపయిడికంకణము వచ్చి పుచ్చుకొమ్మని పిలిచిచెప్పెను. ఒకపాంథుఁ డామాటవిని యిది నాభాగ్యముచేతనే వచ్చుచున్నది. ఏల సందేహపడవలెనని చింతించి, యేదీకంకణము చూపుమని యడిగెను. పులిచేయిచాచి యిదిగో హేమకంకణము చూపుమనిచూపెను సీపుక్రూరజంతు వపు కాబట్టి యేలాగున నిన్ను నమ్మవచ్చునని పాంథుఁడు పలికెను. ఆమాటవిని పులి యిట్లనియె. ఓరీపాంథ! విను. మునుపు యావనమందు మిక్కిలి దుష్టుడనయి యుంటిని. అనేకములగు గోవులను మనుష్యులను వధించి మితిలేనిపాపము సంపాదించి

భార్యపుత్రులను బోగొట్టుకొని యేకాకి నయి నిలిచితిని అను
తర మొక పుణ్యస్థానము నాయందుదయ చేసి యింకమీరకు గోవు
లను మఱుమిల్లలను వధింపదు. సత్యార్థములు చేయు మని చె
ప్పెను. అది మొదలుకొని పాపకృత్యములు విడిచి మంచికార్య
ములు చేయుచున్నవాడను. వృద్ధుడను. బోసినోవాడను.
గోల్ల పోయితివి. లేవ నుత్తులేమి. నన్న నీ వేల నచ్చుచు? నీవు
దరిద్రుడవు కాబట్టి యిది నీకు దానము చేయవలెనని కోరితివి.
సంతయపడక యీకొలసిలో న్నాము చేసివచ్చి పసిడికింక
ణము పుచ్చుకొన్నా. అనగానే వాని పేరావచ్చే దానిమాట
లకు లోబడి కొలసిలో న్నాముచేయబోయి మొలబంటిబురి
దలో దిగబడెను. అప్పుడు పులిచూచి యయ్యయ్యో పెను
రొంఠలో దిగబడినదిదా ! నేను వచ్చి నిన్న లేవనెత్తెదను.
భయపడుమని తిన్నతిన్నగా నమీపంచి వాని బట్టుకొనెను.
ఈలాగున వాని తెగుయ్యిని కుర్రజగలుపును చెప్పురాదు.
నచ్చు గుగాగతీ తెచ్చుకొంటిని. మించినదానికి ఎచ్చి యేమి
ప్రయోజనము? ఎవ్వరికైన విధి తప్పిండుకో వలెముగాదు. అని
చింతించుచు దానిచే భక్షింపబడియె.

కాబట్టి సర్వవిధముల విచారించునని చేయరాదు. చిక్కగా
విచారించి చేసెనపనికి హాని యెప్పుటికి రాదు. అపెచ్చెగా విని
యొక కపోతవృద్ధము నవ్వి యిట్లనియె. 'అ! యిది యేటిమా
టలు. ఒకెయిక్కట్టు వచ్చినప్పుడు వృద్ధునిమాట వివలసి నది.
వివంశు. నానాస్థానములు వివేకింక సర్వత్ర యిట్టి విచారిము
పెట్టుకోరాదు. కొంతమాలింశంకలు తెచ్చుకొని భోజనము
మానుకోవచ్చునా? మానుకొని యేలాగున బ్రదుకవచ్చును?

ఈర్ష్యాభావము, జుగుప్సావంతుడు నిస్సంతోషి, క్రోధనూన, నిత్యశింకితుడు, పరిభాగ్యోపజీవియు ననువా రాజుగురు దుఃఖ భాగులని నీలికోవిదులు చెప్పదురు.' అనగా విని కి పోతము లన్ని నేల వాలెను.

గొప్పశాస్త్రములు చదివి మిక్కిలి వినికి గలిగి పరులసంతోయ ములను వారింప నేర్పగలవారు సూరిము లోభమున వివేకిము పోగొట్టుకొని క్లేశపడియెదరు. ఆహా! లోభ మెంత చెడుగుణము! అన్ని యిషమలకు లోభము కారణము

అనంతరిము పాపురిము లన్నియు వలె లోడిగులుకొని కి పోతము దమునుజూచి నీవు పృథ్వియైనానినవాడవని భ్రాంతిపడినాము టలను విని యీవిషయము తెచ్చుకొంటిమి. ఎప్పుడు బుద్ధిమంతుడో వాడు వృద్ధుడైగాని యేండ్లమీటిసవాడా వృద్ధుడని? అని కి పోతములు నిందింపగా విని చిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనియె. 'ఇది యీతినిదోషము గాదు. ఆపదలురాగలప్పుడు మంచిసూరిము చెడు గగుచున్నది. మనకాలము మంచినికాదు. ఉనికియే, యీతిని నిందించెదరు. ఈతఁడు తనకు దోచినది చెప్పినాడు అప్పుడు మనబుద్ధి యేమియ్యో? ఆపద వచ్చినప్పుడు తప్పించుకొనునాధింపము విచారింపవలెగాని యీమాటలెల్ల ఫలమేమి? విపత్కాలమందు విస్మయము కాపురుషుని గణము. కాబట్టి యిప్పుడు ధైర్యము తెచ్చుకొని ప్రతీకారము చింతింపుడు. ఇప్పుటికి నా కొకటి తోచుచున్నది. మీరందఱు పరాకులేక వినుండు. ఒక్కసారిగా మనముండఱము ఎలయెత్తుకొని యెగిరి పోవుదము. మనమల్పులము; మన కీ కార్యమునాధ్యమవునాయని విచారింపబనిలేదు. సంక్షేభ వింతియెంతటకార్యమయిననాధింప

వచ్చును. గడ్డిపరకలుసహితము వెంటిగా నేర్పడి మదపు తును
గును బంధించుచున్నవి. మీరు విచారించుడు. దీనికింటె మంచి
సాధనము మీరుబుద్ధికిఁ దగిలెనా యది 'చేయుదము' అనిన విని
మీరు చెప్పినదే సరి; యంతకంటె మంచినాధనము లేదనచెప్పి
పాపురములన్నియు విచిత్రముగా గిగినమార్పుముచేగిరెను. అప్పు
డావ్యాధులు వెలుగుపడి యీక్షులు గుంపుగూడి పుయెక్తు
కొని పోవుచున్నవి. నేల వాలగానే పోయిప్పుకొనియెడఁగాక
యని చింతించి మొగము మీదికెక్కుకొని అప్పువేయక చూ
చుచు నవి పోవుదిక్కుచున్న క్రిందనే పోవుచున్నను. ఈవంత
చూడవలె నని లఘుపతిచుకము పాపురమును వెంటడించి
పోవు చుండెను. అనంతరి మాక్షులు చూపుమేరదూరము
మీటిపోగానే వ్యాధులు నిరాశి చేసకొని మరిలి పోయెను.
అదిచూచి యిప్పుడు మనము చేయవలసివది యేమియని ఁక్షు
లడిగెను. చిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనెను. 'లోకిమగను మాతాపతిలు
మిమ్రుడను మిరు మువ్వరేదాతులు. తిక్కి సవార్పదను ప్రయో
జనముఁగై హిమబగుచున్నారు. కాఁబట్టియిప్పుడు నాకుమిమ్రు
డొకఁ డున్నాఁడు. అతఁడు హిరణ్యకుఁ డైన మూపకరాజు.
గిండకీతీమందు విచిత్రవన మాత్రచి వాసస్థానము. అతఁడు పెండ్లి
బలిమిచేతి వలత్రాళ్లు తెగఁగొఱకి మన గూఁడఁకు బొంగిలడు.
అక్కిడికి మనము పోవుదము.' అని చెప్పగానే పాపురము
లన్ని చిత్రగ్రీవుడు చెప్పినగుఱుతు ఁట్టుకొని పోయి హిరణ్య
కుని కలుగుదావున వాలెను. అప్పుడు హిరణ్యకుఁడు కపోత
ములు వాలిన సద్దు విని భయపడి కలుగులో మెదిలుండెను.
అనంతరము చిత్రగ్రీవుడు కలుగుదావు చేరి యెలుంగెత్తి యి

ట్లనియెఁటచెలికాఁడా! యేల మాతో మాటలాడవు? అనగానే హరణ్యకుఁ డామాటసవ్వడిపట్టి శీఘ్రముగా లాఁగ వెలుపలికి వచ్చి యిట్లనియె

ఆహా! యేమి నాభాగ్యము. నా ప్రియమిత్రుఁడు చిత్రగ్రీవుఁడు నాకు నేత్రోత్సవము చేయుచున్నాఁడు. అని పలుకుచు వలలోఁ దగులుకొన్న పావురములను జూచి వెఱఁగుపడి క్షణ మూరికండి చెలికాఁడా? యిది యేమని యడిగెను. చిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనియె. చెలికాఁడా! యిది మాపూర్వజన్మ కర్మమునకు ఫలము. చేసినకర్మ మనుభవింపక తీతునా? అనగానే హరణ్యకుఁడు చిత్రగ్రీవునిబంధము ఛేదించుటకయి సమీపింపఁగాఁ జిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనియె. చెలికాఁడా! చేయవలసినది యీలాగునఁ గాదు. ముందుగా నాయాశ్శీతులబంధము వదలింపుము. తరువాత నాకుఁ గానిమ్ము. అనిన హరణ్యకుఁడు విని యిట్లనియె. నాదంతములు మిక్కిలి కోమలములు. అన్నిటిబంధములు కఱచి శ్రేంపజాలను. పండ్లబలిమి కలిగినంతచాఁక నీబంధము ఛేదిం చెదను. తరువాత శక్తిగలిగిన పక్షమునకు మిగిలినవారికావ్యము చూచుకొందము. అనిన విని చిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనియె. ఆలాగుననే కానిమ్ము. శక్తికిమీటి యేమి చేయవచ్చును. ముందు యథా శక్తి వీరినిర్బంధము మానుపుము. అవల నాపని యప్పటి కయి నయట్లు విచారించుకొందము. అనిన హరణ్యకుఁ డిట్లనియె. తన్నుమాని పరుల రక్షింపవలెననుట నీతిగాదు. “తన్ను మాలిన ధర్మముమొదలుచెడ్డ బేరము గలదా” యనులోకోక్తి విన్నాఁ డవుగావా? తాను బ్రదికికదా సమస్త పురుషార్థములు సంపా

దొచుకోవలె? తాను బోయినతర్వాత దేనితోనయిన బని
యేమి? అని చిత్రగ్రీవుఁ డిట్లనియె. ‘చెలికాడా! నీవు చెప్పి
నది నీతీ కాదనను అయినను నావారదుఃఖము చూచి సహం
పడాలన. కాంచెట్టి యంత నొక్క చెప్పిలేని వాఁజుండు ధనజీవి
తెముయిన మానుకొని మంచివారికి వచ్చినకీళ్ళతో అలగింప
వలెనని నీతిఁ బదిమలు చెప్పదురు. అది యగుండు సమ్మతి. నావంటి
వాగు వీరు. వీరివంటివాడను నేను. ఇప్పటి కొదవని నాప్రభు
స్వమువలన వీరికి రాదు. ఇది మేమి? చెలికాడా! హేయము
విశిష్టంబై మైత్ర్యానికి భేదరమం దా మారు నాకు యశము
సంపాదించుము. నావలన జితమా బుద్ధిమా యేదియు లేదు.
అయినను వీరు సర్వకాలము సన్నవింపవక కొలుచుచున్నాను.
నేను వీరి ఋణ మప్పుడు తీర్చుకొంటి నొ యెఱుంగును. నాబ్ర
దుకు ముగ్యముగాఁ జూడకు. విప్రవాణములు గ్రహించిశేఁ జా
లును. అనిత్యమ మలిచుచున కాయమువేత బ్రహ్మ స్మృతమైన
యశము లభించెనా దానిసంతు లాభము గలదా? శిరీరమునకు
గుణము గు మిక్కిలి యుత్తరము. శిరీరము క్షణభంగురము.
గుణములు కల్పాంతి నాగులు. ఇట్టిశిరీరము నపేక్షించి కీర్తి
పోగొట్టుకొనవచ్చునా?’ అని విని వారణ్యకుఁడు నంతోపఁ డి
పులకతుండై యిట్లనియె. చెలికాడా! మేలుమేలు. నీయూశ్రితి
వాత్సల్యము కొనియాడ నే నేపాటివాడను? ఈగుణముచే
ద్రోహోకాభివృద్ధ్యమునకుఁ దగియున్నాడవు. అని పలికి యన్నిం
టిబంధములు తెగఁగొట్టికి వాని నప్పటిని సాధరముగా సంపూ
జించి “చిత్రగ్రీవా చెలికాడా! యెంతవారికిఁ గాని పూర్వ
కర్మ మనుభవింపక తీరుదు. వలె దగులుకోలునకు నొచ్చు

కోకు. సమస్తము లెలిపించువాడవు. నీకు నాహోదాలు చెప్పి
 డుపాటివారు గారు. అని యూటడించి బలగించుతోడి శత్రుగ్రీ
 వున కాతిధ్యమునేసి కొఁగిలించుకొని వీడుకొలిపెను. అంతరిము
 చిత్రగ్రీవుడు తనపరిజనములతో హరణ్యకునిగుణములు కొని
 యాడుచు నిజేచ్ఛం జరియె. మిత్రలాభముకంటె మించిన
 లాభము లోకమందేదియుఁ గానము. కాబట్టి బుద్ధిమంతుఁడగు
 వెక్కండు మిత్రులను సంహించుకోవలెను. దుష్కరముగియు
 తోడ్పెట్టి కష్టముల కెంతకార్యము చేసినది చూపిండు.”
 అని చెప్పి మఱియు విష్ణుశర్మ యిట్లుచెప్పెను. అంతరిము హరణ్య
 కుడు తన లాఁగ చొచ్చెను. పిమ్మట లఘుపతనకము జరిగిన
 సర్వకార్యము నకు వింతపడి హరణ్యకుని లాఁగదాపున వాలి
 యిట్లనియె. ఓహూ హరణ్యకా! కొనియాడఁగినవాడవు
 గదా! నేను నీతోఁగి క్షముగోరి వచ్చితిని. లన గ్రహంపుము.
 నాకోరిక నెఱలముచేయుము. అనిచ విని హరణ్యకుడు లాఁగ
 లోపల నుండి యిట్లనియె. ఎవ్వడవు నీవు! అని కాకి యిట్లు
 నియె. నీవు వాయువును. నాచేరు లఘుపతనకము. అనిఁగానే
 హరణ్యకుఁడు నవ్వె ననినది నీతోనా మిత్రులైనవలె. ఎవయివ్వ
 రితోఁడగునో వారితో బుద్ధిమంతుఁడని వేయవలె. అని
 కార్యము చేయరాదు. నేను భోజ్యమను. నీవు భోక్తృవు. మంతు
 మైతి యేలాగున సరిపడును. నీతో మైత్రీ నాకు విఘ్నముకే
 కారణము. పూర్వ మొకమృగము జంబుకమున నన్ని దాని
 కపటవచనములకు లోబడి వాణిములొక దగులుకొని వాయు
 ముచేతి రక్షింపబడియె. అనిచ విని సమస్తరిముగా నా కిది
 చెప్పిమని లఘుపతనక వడిగెను. హరణ్యకుం డిట్లనియె.

“మగధదేశమందు మందారివతి యనువనముగలదు. అందు బహుదినములనుండి మృగకాకములు కౌసు మిక్కిలి సఖ్యము ముతో వాసముచేయుదుండు. ఆమృగము లెస్సగాబలిసి వనము లో విచ్చలవిడి సంచరించుచుండగా నొకనక్కచూచి యిట్లు చింతించె. ఆహా! ఎందుకై యెంతి పోతిరించియున్నది. ఏలా గుం దసిమాంసము నాకు లభించును? మంచిది దీనికి నమ్మకము పుట్టించెద నని యాగోచించి తిన్నగా సమీపముచేరి యిట్ల నియె. మిత్రుడా! కులమా! అనగానేవినియెవ్వడవు నీ వని మృగి షడగెను. కేను నక్కను. నాపేరు సుబుద్ధి. నాబంధువు లందఱు సన్నోటరిజసి పోయిరి. ఈయడవిలో మృతికల్పడ నయి యున్నవాడను మఱి యెవ్వరితోఁగాదు పైవముతో జెప్పదున్నాన వినుము. నిన్నజూడఁగానే నాబంధువులందఱు వచ్చినట్లై తోచెనది సద్దసదర్శనము సమస్తదోషములు పోఁ గొల్పును. సర్వభము లిచ్చునని పెద్దలు చెప్పదురు. దాని కది తాత్కాలము. నేను నీతోడ నావాసము జయవలెనని మిక్కిలి కరుచున్నాడను. నా కోరిక నెఱవేర్చుము అట్లని విని షాచి దాలాగు. నీ కాసమ్మన మృగము నక్కను వెంటఁబెట్టు కొనఁపోయి సాయంకాలము తనవాసస్థానము జేరెను. అక్కడ మందారివృక్షముమీఁది కాకి తన మిత్రమయిన మృగమును చూచి యెస్వర యై డని యడిగెను. ఈతఁడు సుబుద్ధి యను జంబుకోల్తముఁడు. నాచెలిమిగోఁవచ్చినవాడని విని చెప్పెను. ఆమాటలు వ యసము విని యిట్లనియె. కొత్తగా వచ్చినవా నిని నమ్మివచ్చునా? ఇప్పుడు నీవుచేసినది మంచిదికాదు. కుల శ్రీములు అలియుక యెవరికిఁగాని తా విచ్చుట తగదు పూ

ర్వము మార్జనమునకు జరగవలయును గృధ్రము తావిచ్చి మృతి
బొందెను. అది సవిస్తరముగా వివరించెదను వినుము.

భాగీరథీతీరమందు గొప్ప జువ్వవృక్షము గలదు దానితోఱ్ఱ
లో జరగవలయును చీకమునలిగి వానముచేయుచుండును. ఆవృ
క్షముమీది నెవరిచేతను దానికి జీవమునకుయి తాము
శాచ్చుకొన్నయెరిలో నెవరము కొంచెము ఎంచి మచ్చుచు
డును. అది దానిచే జీవము చేయుచుండును. ఒకనాఁడు దీర్ఘ
కృష్ణమను ఎల్లి పక్షి పల్లవు భక్షించుటయై యమ్రానికి డకున
చేయక వచ్చెను. దానిని చూచి ఎక్కిపిల్లలు భయపడి గూయ
సాగెను. ఆకొలాహళమును జరగవలయు విని యెవ్వరో పరులు
వచ్చుచున్నారనియెంచుకొని యెవరక్కడయని హెచ్చరించెను.
అప్పుడు బడాలము గడ్డన జూచి భయపడి హా! చచ్చితిగాదా!
ఇప్పుడు దావునకు పచ్చిటీన సురంగిపోయితిగాదు; తిప్పించు
కొనట కువాయం రిము లేదు; కార్యము మించినది; ఇప్పుడు
వెనుకీయరాదు; కాన్నది కామనదు; ఊరిలో దల
దూర్చి రోకిలిపోయి కు వెలునదీలునా?'' మించినది. ఇప్పుడు
మించినముచూప గొకి నమ్మి పుట్టెడి సదనము నూలోచించి
యెట్లయెదురి నలిచి యిట్లనియె అయ్యా! నమన గ్రరము. అను
గానే గృధ్రమువని యెవ్వడెప్పుడో వసించు డిగెను. నేను బిడాలమున
నన్న డిగి కిట్లమి చెప్పెను అది విని గృధ్ర మిట్లనియె.
శీఘ్రము దూరముగఁ గా; పోకుంటివా నీపాణములు నీవిగా
వు. చూచునాడెల్ల అనగా 2 డాల మిట్లనియె. ముందు నా
మాట వినుము. నేను వధ్యుడనొ కానొ విచారించుడు. తి
ర్వాత మికుఁ దోచినట్లు చేయుడు. గుణదోషములు విచా

రించి వీడు పూజ్యుడు వధ్యుడని నిర్ణయింపవలెగాని జాతి మాత్రముచేతి నిర్ణయింపగూడనా? నావుడు నీవు వచ్చినవని యేమని గృధ్ర మడిగెను ప్రియిట్లనియె. ఇక్కడ గంగో స్యాము న్నానముచేయుచు మాంసాశనము విడిచి బ్రహ్మ వారై చాంద్రాయణవ్రతము జేయుచున్నాడను. మిమ్ము ధర్మజ్ఞుల మించివారిని బుచ్చుటకైనను లభ్యుడు పృథివి నుండుగా విని బహుగములనుండి నాకు మీదర్శనము చేయ వలెనని కొని గలదు. అది యిన్నాళ్ళకు ఫలించినది. మీరు విద్యార్థులై పృథివి. కాబట్టి మీవలన ధర్మములు వినవలె నుండును. అందు కలదు ధర్మజ్ఞులయిన మీరే యిల్లు కురు. మీరు వచ్చువానిని వధింపను యోగము చేసెతిరి. గృహధర్మ మా యిది! ఇతరులైన కియినను గృహమునకు వచ్చునవని కాఁకము చేయవలసినది. ధనము లేనిపక్షమునకు మించిమాట లతో నుండు స్కరింపవలెను. ఉన్నరని యంటకి వచ్చినయిల్ల పోరాదు. అది మిక్కిలి పాపమునకు మూలము. అంగుడిని గన్చి బుట్లనియె. ఎల్లలకు మాంసమందు రుచి మిక్కుటము. ఇక్కడనా పక్షుసెల్లలున్నవి. అందుచేతి నే నెల్లు చెప్పితిని అంగుడినే ఎల్లి రెండు చెవులమూలకొని కృష్ణ! కృష్ణ! యని యిట్లనియె. ఎంతపాపముచేసి నాపిల్లిజన్మమెత్తితినో యిదిచూచి యీ పాపమునయితము క్షుణ్ణికోవలెనా? ఎంతమాట వినవలసవచ్చెను. ధర్మశాస్త్రములు విని నిస్కాముడై యిప్పుడు చాంద్రాయణవ్రతము చేయుచున్నాడను. నే నిట్టి పాపము చేయుదునా? పరస్పరవిరుద్ధములయిన ధర్మశాస్త్రములు నహితములంనా పరమో ధర్మ యనుచో నైమిత్త్యము గలిగియు

న్నవి. ఏహింసగాని చేయక సర్వభూతిములయందు దయాళువు లయి వర్తించువారికి స్వర్గము కరస్థము భూతదయ గలవాడే సర్వధర్మములు చేసినవాడు. అదిలేనివాడు చేసియు జేయని వాడే. కడపట దాను జేసినధర్మము తనకు సహాయమయి వచ్చునుగాని తక్కినది యేదియు లోకములోనిది తోడరాబోదు తెలియక చెడినకాము పోనిమ్ము. తెలిసి యింకి జేసినా? అడవిలో స్వచ్ఛందముగా మొలచిన యేశాకముతో నయిన క్షుధదీర్ఘకొని ప్రొద్దు బుచ్చవచ్చును. ఈపాడుపొట్టకయి యింత పాపముచేయుట నెవ్వడు పాలుపడును? ఆహా! యెంతమాటాడితిరి. అనగా గ్రద్దవిని, కోపముజేయకు క్రొత్తగారాగా నే వచ్చినవారస్వభావ మేలాగునఁ దలసికోవచ్చును? అప్పుడు తెలియక చెప్పినమాట తప్పగాఁ బట్టబోకు. పోయినమాట పోనిమ్ము. నీవు యథేచ్ఛముగా రావచ్చును గావచ్చును. మాకిడ నిలువవచ్చును. నీకొక యడ్డంకి లే దని చెప్పెను. అనంతరిము మార్జారము జరగవముతో మిక్కిలి సఖ్యము గలిగి యా తొట్టలో వాసముచేయుచుండును. ఇట్లు కొన్నిదినములు కడ చింతిర్వాత మార్జారము ప్రియదినము నడికిరేలు చెప్పిడుచేయ క పృక్షమెక్కి పక్షిస్థిలను గొంతుకొటికితెచ్చి తొట్టలోఁ బెట్టుకొని తినసాగెను. అక్కడిపక్షులు తమపిల్లలను గానక మిక్కిలి దుఃఖి చి యక్కడక్కడ వెదకి నారంభించెను. అది యెఱిగి పిల్లి తొట్టవెడలి పాటిపోయెను. అపక్షులు వెదకుచు వచ్చి తొట్టలోఁ దమయెముకలుచూచి యీగద్దయే మన పిల్లలను భక్షించినదని నిశ్చయించి దానిని గోళ్ళతో అక్కి చంచునలతోఁ బొడిచి చంపెను.

కాబట్టి కొత్తగా వచ్చివానిని నమ్మ రాదని చెప్పి యిది. అంగా విని నక్క కాకిని మిక్కిలి కోపించి చూచి యిట్లయె. ప్రథమదశ్యుదినమును మృగముకు నీవు సహితియు క్రితవాడ నే. అది యెట్లు నీతో మృగమునకు స్నేహము గాఁగా నాఁగా వర్ణించునని. నీకు మాకు పేరు గలిగి కీతులని నోరికి వచ్చి వి నదగుచున్నావు. విద్యాగి సుండు లేని వోట స్వల్పబుద్ధియు సమ్మానింపఁ బడుచున్నాడు. “మృగ లేనిదేశముం దాగుదపుడెట్టు మహావృక్షము కాదా?” వీడు ఈవాడని వీడు పరఁ డని యెన్నిక లఘుబుద్ధులకు. మహాత్ములకు లోకమే కటుగుబము. ఈ మృగము నాకు బంధు వయింట్లు నీవు కావా? ప్రపంచమున్నదికా లము బ్రదుకఁ బోవు. ఎప్పుడో కాలుఁడు మ్రింగఁ గాచి యున్నాడు. ఉన్నకాల మందఱకు మంచివా డనిపించుకొని పోవలెఁ గాని యిట్టివిషమబుద్ధిచేత ఫల మేమి. అంగా విగ మృగ మిట్లనియె. ఈవాడీలాట యేల? మన మందఱ మొక వోట మంచిమాటలతో సుఖముగాఁ గాలక్షేపము చేయుదు. వీనికి వీడు మిత్రము, వీనికి వీడు శత్రు వని నెయ్యము గలదా? న్యవహరముచేత నే మిత్రులు గాని శత్రులు గాని కలుగుచున్నారు. నా విని కాకి యాలాగే కాని మృగిని పలికెను. అంతకు మృగ కాకిబంబుకములు కడునేస్తము గలిగి తన్వీమందు వాసము చేయుచుండెను. ఇట్లు కొంత కాలము జరిగినవెనుక నొక్కనాఁడు నక్క జింకతో నిట్లనియె. చలికాఁడా! యీనగమం దొకచోట నిండువయిదు గలపాలము నేడు చూచితిని. నీవు నావెంబడి రా. నేను నీ

కాపాలము చూపుచున్నాను. అని చెప్పి మృగమును వెంటఁ బెట్టకొని పోయి తేల్త్రము చూపెను. తరువాతఁ బ్రశ్నిన మక్కడికి మృగము పోయి పయిరు మేయ సాగెను. ఒకఁగాఁ డది తేల్త్రస్వామి చూచి యీ మృగము పయిరు మేయ ముగిసింది. దీనిని జీవముతో విడువ గా దని యాలోచించి పొలములో గూఢముగా వల పన్ని యింటికిఁ బోయెను. ఎప్పు టివాడుకచొప్పున వేటుగాఁకు మృగము వచ్చి పొలములో మేయ దిగి వలలోఁ దగులుకొని యిట్లు చిత్తిచె. అయ్యో వలలోఁ దగులుకొంటిని గదా! యేమి చేయుదును? ఈకాల శాశము వలన నన్ని విడిపించు దిక్కె వ్న రున్నారు. ఇప్పుడు నాప్రియమిత్రుఁడు జంబులోత్రిముఁడు వచ్చే నా యీవిత్తు మానుపఁగలఁడు. అని చిత్తించుచుండఁగా ఒక్క వచ్చి చూచి లోపల సంతోషపడి యిన్నానికి నాయన్నయ్య ఫలమునకు వచ్చినది పొలముకాఁపు దీని నేడు చంపక మాఁడు. దీని యొక్క రక్తమాంసముతోఁ గావలసినన్నియెముకలు దొరకఁ గలవు. నాకు నేడు గా పండుగు. అని యెంచుకొనుచు దాపునకుఁ బోయెను. మృగము నక్కను జూచి యింక భయ ములే దని యెంచుకొని యిట్లనియె. చెలికాఁడా! శీఘ్రముగా వచ్చి వలఁగొటికి నన్నుఁ గాపాడుము. అనఁగానే నక్క కదియఁ జోయి వల చూచి చెలికాఁడా! యీవల నులిసరిమాలతోఁ జేయఁబడింది. నేడు భట్టారకవారిము సరిములు పండ్లతో నే నెట్లుతాఁకుదును? మిత్రుఁడా మనముతో వేటుగాఁదలఁపఁబోకు. మఱి యేపని గాని చెప్పితి వా యిప్పుడు తొత్తోఁ జేయుచు న్నానని పలికెను. అంతట నాయంకాలము కావచ్చెను. కా

తనమిత్రము హరిణము తాను చేరుకుని మిక్కిలి చింతించి
యిక్కడక్కడ వెనకును వచ్చి యాహుళమునకును వచ్చి చూచి
చెలికాఁడా ! యిది యేమని యడిగెను. మిత్రునిమాట విని
దానికి ఫలమిది. చేటుఁ గాలము దాపించివాఁడు హితుల
మాట గోల వినునని మృగము పలికెను. అని విని కాక
మాఁక్క యెక్కడ నని యడిగెను. నామాంశము తిని వలె
నని యెక్కడ నే యెక్కడ నో కాచుకొని యున్నదని మృగము
చెప్పెను. నా విని కాక యిట్లనియె. నేను మునుపే చెప్పి
తిని. నామాట వినికి పోయితివి. పెరులకు నేను గీడు చేయఁ
బోను. వారు నా కొరకు చేయఁ బోరిని నమ్మరాదు.
మంచివారికి నహితియు దుష్టులవారికి భయము గలదు.
పోగాలము దాపించినవారు దీపసర్వాణగంధము సరుఁధితిని
మిత్రవాక్యమును మూర్ఖులగు కనరు విరిసి పెద్దలు చెప్పు
దురు. ప్రత్యక్షమగు దిచ్చకము లాడి పగోక్షమందుఁ గారణ
హాని చేయు సంగతికాదు పయోముఖవిషకుగభమువంటి
వాఁడు. అట్టివాని నాంగశ్య మవశ్యము మానుకోవలెను.
అందుగా విని హరిణము నిట్లూర్పు విడిచి యిట్లనియె. సజ్జన
సాంగశ్యము వలన సర్వశ్రేయములు వలె పుట్టినసాంగశ్యము
వలన సర్వాపర్థములు ప్రాప్తించును. దానికి సంశయము లేదు.
అజిత్తులమారిమృగముయొక్క తేనెమాటలకు మోసపోయితిని.
నాలికి తీవు లోను విష మని యెఱుఁగుదు నా. అని చెప్ప
చుండఁ గా దూరిమందు వచ్చుచున్నపొలముకావును జూచి
కాక యిట్లనియె. చెలికాఁడా ! యిప్పుడు తగినవెరపు విచార
రింపక మసల రాదు. అదిగో బొలముకావు బడియ చేతఁ

బట్టుకొని యమునివలె వచ్చుచున్నాడు. నా కొకయుపాయము తోచుచున్నది విను. ఊపరి బియ్యబట్టి కడుపు బూరించి నాలుగుకాళ్లు చాచుకొని బిట్టనిగిసికొని చచ్చి నట్లు పడి యుండుము. నేను నీసయి నెక్కి ముక్కుతో నీకన్నులు పొడుచుచున్నట్లు కూర్చుండి యుండెద. నేను నయము చూచి కూసెదను. కూయఁగా నే చేచి పాటిపొనుచి చెప్పు. సిద్ధు మృగము కాకి చెప్పినట్లు పడియుండెను. తదంతరము పొలముకాఁపు నాఁపునకువచ్చి చూచి మృగము చచ్చిన దని యెఱుఁగకొని వల వదలిపఁగా నే కాకి కూసెను. అది విని మృగము శీఘ్రముగా లేచి పరుగెత్తెను. ఆహా! యిది యెంతచూయఁగూరిమృగము. నిన్ను మోసపుచ్చినది గదా యచి యెఱుఁగకొని పొలముకాఁపు తనచేతిబడియను విసిరి వ్రేసెను. దైవికముగా దానితాకు వడి నెక్కి చచ్చెను. చూడు నక్క- యేమి తలంచుకొని యుండెను. తుద కేమాయెను. పరులకు హాని చేయఁ గోరువారు తా మే చెడి పోదురు.

అనిన విని హిరణ్యకునితో లఘుపతనక మిట్లతియె. ఏల యీమాటలు. నీతో మిత్రభావము గొరి వచ్చినాడను. నిన్ను వేఱుగాఁ నలంపకు. నిన్ను నేను భక్షించిన మాత్రాన నాకడుపు నిండు నా? నామనవి విను. చిత్రగ్రీవునివలె నన్ను నహిత మనుగ్రహింపుము. నీసౌజన్య మే యింతగా నాచేతి నిన్ను వేడుకొలుపుచున్నది. నీకు దయ వచ్చునంతదాక నిన్ను విడిచి కదలను. నీవంటిసజ్జనునిసంగత్యము చేసి సౌఖ్య ముపొందనివానిజన్మ మేల?

అ విని హిక్మకుఁ డిట్లనియె. నీవు చహుఁడవు. చహునితో మైత్రిస్వభావము గాదు. ఇంతే కాదు. మాకు నీవు శత్రుఁడునువాడవు. ఎంత మందివానితోఁ గాని దాయతో సంగతియు చేయరాదు. కాబట్టి నీతో నాకు నేస్తము సరిపడదు. అశక్యము శక్యముగాఁ బోదు. శక్యమశక్యము గాఁ బోదు. జలముమీఁది బండ్లు నేలమీఁద నావలు నడచు నా. ఏల “యగదనిమ్రానిపండ్ల కట్టువాఁడెడవు?” నీపని చూడు. మిక్కిలిప్రాదేశిక, నది కనువునని విచారించుకో పోపో. నా విని లఘుపతిగఁ మిట్లనియె. నాస్వభావము డెలియక యేల యింత దూరము వెగటుచూట లాడెడవు. కడ పటిది విను. చిత్రగ్రీవుఁడు లోకోత్తరుఁడ వయిననితో శాహర్దీశాఖ్య మనుభవించుట చూచితిని. నీతో సంగతియు చేయనలె నని మనుసుపడితిని. నాప్రార్థన విని నాకోరిక నెఱవేర్చితి వా సరి. లేనా యితే నాభాగ్య మనుకొని యిక్కడ నే ప్రాయోగవేశము చేసి వ్రాణములు విడిచె నను. ఇది నానిశ్చయము. మృద్ధులము వలె దుర్జనుని నులభముగా భేదింప వచ్చును గాని సంధింపఁగూడదు. హేమఘటమందు నలె సుజనునియందు దీలక్షణము విపరీత మై యుండును. ద్రవత్వమువలన సర్వలోహములు ను సమిత్తమువలన మృగపక్షులు ను భయలోభములవలన మూర్ఖులు ను దర్శనమువలన సజ్జనులు నుఁ గలిసికొందురు. మఱి యు శుచిత్వము త్యాగముశ్రేయము సుఖదుఃఖములయందు నామాన్యముదాక్షిణ్యము స్నేహము సత్య వర్తనమును సుహృద్గణము లని చెప్పుదురు. ఈగుణములన్నియు నీయందుఁగానఁబడుచున్నవి. ఇతరుని

నీనంటివాని వినికని యెఱుంగను. నీబోటివానితో సఖ్యమునంపా
 దించుకొనుటకంటె మేలొకటిలేదు. నా కోరిక యీదేరిచితివా
 మేలయ్యెను. లేదా యింతే నాయశృప్త మని యెంచుకొనియె
 దను. అని హిరిణ్యకుండలూరగ వెడలినచ్చి యిట్లనియె. లఘు
 పా. కా ! నీవచనామృతముచేతి మిక్కిలి తృప్తి బొందితిని.
 ప్రీతిపూర్వక మయినసజ్జ, సల్లాపము వలె గంభీరమును
 హిమాంబుపూరమును వారిజాతివాగమును శ్రమముపోగొ
 ట్టజూలవు. దుర్జనుడు తలంచునది యొకటి చెప్పాది యొకటి
 చేయునది యొకటి. సజ్జనుడు తలంచునది చెప్పనది చేయునది
 యొకటి యై యుండును. నీయందు దోషము లేక మయినను
 స్వభావముచేత గాఢబడ దయ్య. నీవలన మిక్కిలి సంతోషిం
 చితిని. నీయభిమత మే కానిమ్ము. అని పలికి హిరిణ్యకుండ
 లుధోచితసత్కారములు చేసి వాయసమును సంతోషపఱచి
 నీడు కొలిపి తనవివరము ప్రవేశించెను. నాటఁ గోలె మూషి
 కవాయసములు కుశలప్రశ్నములచేతి ; న్యోన్యాహారదాసముల
 చేతి విస్త్రంభాలాపములచేతి గాలక్షేపము చేయుచుండెను.
 ఒక్కనాడు వాయసము మూషికమును జూచి చెలికాఁడా !
 యిక్కడ నా కాహారము కష్టతలభ్యము గా నున్నది. కాఁబట్టి
 యీవంతు విడిచి యొక్క డిక్కేనె దగిన యెడకుఁ బోవలె నని
 యత్నేపడి యున్నవాడను. అనిన విని హిరిణ్యకుండిట్లనియె.
 దంతములు కేశములు నఖములు నరులు ను స్థానభ్రంశమును
 గొంది రేని రాణింపరు. కాఁబట్టి మతిమంతుఁ డీయర్థము తెలి
 సికొని స్థానము మాన వలె ననుబుద్ధి మానుకో వలెను. అనిన
 విని కా యిట్లనియె. చెలికాఁడా ! నీవు చెప్పినవచనము

దుర్బలవిషయము. గజములు సింహములు సశ్వురుషులు ను
స్థానము విడిచి విచ్చలవిడి సంచరింతురు. కాకములు మృగ
ములు కాపురుషులు ను స్థానము మానకలక వినాశము
ఁబొందుదురు. అస విని హిరిణ్యకుం డి ట్లనియెను. చెలికాఁడా !
యెక్కడ మానుకొని యెక్క డికిఁ గో వలె నని నీ యన్నము.
అనిన వాయు మి ట్లనియె. ముందు చోటు చూచి నావము
మోపి కదా వెనుకటివాడ మెత్తి వలెను? అట్లు స్థానాంతరిణు
విచారించుకోక పూర్విస్థానము మాన రాదు. కాబట్టి ముందు
గంఠిష్ఠ స్థానము నిరూపించుకొనక ప్రయత్నింపకపోవరాడను
గాను. విను దండకాకాణ్యమందుఁ గర్పూరగౌర మనుసగోప
కము గలదు. అందు నాప్రియమిత్రుఁడు మంధరుఁ డనుకూ
ర్మిరా జున్నాఁడు. అతఁడు సహజధాన్యకీఁడు. పరులకు వల
చిన్నిధగగములు చెప్పనచ్చును గాని తాను నడుచుకోలు
దక్షురము గాదా? ఆతామోమేటి మినాదాహరిణాం
మలచేతి నన్ను భరింపఁ జాలినవాఁడు. నా పని హిరిణ్యకుం
డి ట్లనియె. నీవు పోయినతర్వాత నా కక్కడఁ బని యేమి.
సమ్మానము జీవసము బాంధవులు కద్యాగమమును లేనిదే
శమ మాన వలె నని పెద్దలు చెప్పుదురు. కాబట్టి పూర్వో
నిన్నుఁ దోడుకొని పొమ్మ వచ్చెదను. అనఁగా విని లఘువతి
నకము సంతోషపడి వల్లె యని సయన మై మూషికమతో
సరసాలాపములు కావించుచుఁ గతిఁ యదిసంబుల కాకొలచు
చేరిఁ బోఁ గా మంధరుఁడు దూరమునందుండి చూచి యెదురు
వచ్చి కొని పోయి లఘువతినకహిరిణ్యకులకు యథోచితముగా
నాతిధ్యము చేసెను.

తర్వాత లఘుపతనకుఁడు మంథరునితో నిట్లనియె.
 చెలికాండ ! యీమూషికగాజును నీవు మిక్కిలి సమ్మానిం
 వుము. ఇతఁడు పుణ్యకర్మలలోపల ధురీణుఁడు గుణరత్నాక
 రుఁడు హిరణ్యకుఁ డనువాఁడు. ఈతనిగుణములు శేషుఁడు
 సహితము వర్ణింపఁజాలఁడు. నే నేహాఙివాఁడను. అని పలికి
 మొదటినుండి హిరణ్యకునివృత్తాంతము సర్వము వినిపించెను.
 అంతట మంథరుఁడు హిరణ్యకుని మిక్కిలి సమ్మానించి యి
 ట్లనియె. హిరణ్యకా ! నీవు విర్జనవనమందు వాసము చేయుట
 కునిమిత్త మేమి చెప్పు మని యడిగెను. హిరణ్యకుం డిట్లనియె.
 చంపకవతి యుపపత్తణము గలదు. అందు సన్యాసులు
 పెక్కుండు వాసము చేయుచుండుదురు. అందుఁ జూడాకర్ణుఁ
 డను పరివ్రాజకుఁడు గలఁడు. అతఁడు తాను భోజనము చేసి మిగి
 లింపవంటకము భిక్షాపాత్రలోఁ బెట్టి చిలుకకొయ్యమిఁద
 నుంచి నిద్రపోవును. నేను సద్దుచేయక దానిమిఁది కెగిరి
 ప్రతిదిన మాంసవంటకము భక్షించి పోవుచుండుదును. ఒకనాఁడు
 చూడాకర్ణుఁడు తన స్నేహితునితో వీరాకర్ణుఁ డనుసన్యాసితో
 మాటలాడుచుండి మాటిమాటికి మిఁదివంక చూచి తనగిలుక
 కట్టతో నేలమిఁదఁ గొట్టి నన్ను వెఱపించుచు నచ్చెను. అప్పుడు
 వీణాకర్ణుఁడు చూడాకర్ణుఁడా యేమిది మిఁదు చూచి నేల
 కట్టతోఁ దట్టుచున్నాఁడ వని యడుగఁగాఁ జూడాకర్ణుఁ డి
 ట్లనియె. ఒకయెలుక ప్రతిదినము చిలుకకొయ్యమిఁది కెగిరి
 పాత్రమం దున్న యన్నము భక్షించి పోవుచున్నది. నాకు
 దీనియుపద్రవము పెద్దదిగా నున్నది యని చెప్పెను. ఆమా
 టలు వీణాకర్ణుఁడు విని యెక్కడియెలుక యెక్కడిచిలుకకొయ్య!

యింతయల్పజంతువున కింతపొడవున కెగురుబల మెక్కడినుండి వచ్చెను. దీని కేసుయినను నిమిత్తము లేక మానదు. పూర్వమునే నొకవిప్రుని యింటికి భిక్షార్థము పోయి యుంటిని. అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు తనభార్యను జూచి రే పనూవాన్య బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను. ఏమేమిభోజ్యపదార్థములు కూర్చినదాన నని యడిగిన బ్రాహ్మణి యిట్లనియె. పురుషులు పదార్థములను సేకరించి యింటికిఁ దెచ్చి రేని వానిని స్త్రీలు వలసినవలులకు వాడుకొందురు గాని మీరు తేలిపదార్థము లెక్కడినుండి వచ్చును? అనిన విని యాతఁడు కోపించి భార్యను జూచి యిట్లనియె. ఉన్నంతలో జరుపుకో వలెను గాని విస్తరించి పదార్థసంగ్రహము చేయవలె నని పేరానపడరాదు. అనిన బ్రాహ్మణి యిట్లనియె. ఆలాగున నే కానిండు. తేలికకార్యము కలిగినంతటితో నే జరిపెదను. అని చెప్పి యాయమ్మ నూపులు కడిగి దంచి యెండఁబోసెను. అంతట నొకకోడి వచ్చి యాతిలలు కాళ్ళతోఁ జీరి చల్లుబాడెను. అది బ్రాహ్మణుడు చూచి యానువ్వు లంటు వడ్డవి. బ్రాహ్మణ భోజనమునకుఁ బనికిరావు. కాబట్టి యివి కొనిపోయి మార్పు కొని రమ్మని చెప్పెను. తదనంతర మా బ్రాహ్మణి మఱునాఁడు నేను భిక్షార్థము పోయి యున్నయింటిలోఁగిటికి వచ్చి యానువ్వుఁబప్పు పుచ్చుకొని నూపు లిచ్చెద రా యని యాయింటి వారి నడిగెను. ఆయింటిపాటుత యామాట విని మిక్కిలి సం తోషపడి చేటలో నూపులు పోసికొని వచ్చి మాట లాడుచుండగా నామెభర్త వచ్చి యేమి బేర మాడుచున్నావని యడిగెను. చేరుచునూపు లిచ్చి దందిననూపులు పుచ్చుకొనుచున్నా

నని యామె చెప్పెను. అమాటలు బ్రాహ్మణుడు విని యోసి వెట్టి చేరుకునూపులకు దంచిననూపులెవ్వగయిన నిత్తు రా యీమె యీలాగునఁ దెచ్చి యిచ్చుట కేమయిన నిమిత్త ముండును గాఁబట్టి నీ వానూపులు వుచ్చుకోకు వని చెప్పెను. అలాగున నే యీమూషికమున కింతబలిమి యు నిక్కడిసదా వాసమును నిమిత్తము లేక సంభవింపవు.

అని వీణాకర్ణుడు చెప్పఁగా విని చూడాకర్ణుడు తడవు లఁబట్టి యీయెలుక యిక్కడ నొకలాఁగ త్రావు చేసికొని విడు వక వాసము చేయుచున్నది. ఇట్లు వసించుటకు నిమిత్తము తెలిసినది కాదు. త్రవ్వి చూచెదఁ గాక యని చెప్పి యొక గుద్దలితో నేను వసించువివరము త్రవ్వి చిరకాలోపార్జిత మయినాధనము సర్వము గ్రహించెను. తరువాత సత్వోత్సాహములు లేక నానాఁ డాహారము సయితము సంపాదించు కొనఁ జాలక దిగులుపడి కృశించి మెల్లమెల్లగా సంచరించు చుండఁగాఁ జూచి చూడాకర్ణు డిట్లనియె. ధనము గలవాఁ డే బలవంతుఁడు. ధనముగలవాఁ డే పండితుఁడు. ధనము స్వశ్రేయములకు నిదానము. ధనము లేనివానిజీవన మేల ? ఈమూషికము తన ధనము కోలుపోయి నదా తొంటిజవనత్వము లుడిగి న్వజాతిసామ్యమును బొందెను. అర్థపరిహీనునకు నిరంతరియు ఖేదము సంభవించును. నిరంతరిఖేదమువలన బుద్ధిహీన త్వము ప్రాప్తించును. బుద్ధిహీనతవలన సమస్తకార్యములు నిదాఘనదీపూరములట్లు వినాశము నొందును. ధనవంతున కే పౌరుషమును మేధాసంపత్తియు బంధుమిత్రులును గలుగు చురు. పుత్రమిత్రవిరహితునిగృహము ను ఘూర్ణునిచిత్తము

కు శూన్యమును. దారిద్ర్యము, సర్వశూన్యము. దారిద్ర్యము
 కంటె మరణము మేలు. మరణ మహాయాతి నావవాము.
 దారిద్ర్యము మూనజేసినది. తీవ్ర వేదనాకరము. ఇంద్రియముల
 నామముచు బుద్ధిగా వహోధోరణిని బురుషుడు తొంటిపై
 డబ్బు ధరించును బాసినక్షణమున నేలాతివాడగును. ఇది
 మహాచిత్తము. అది యాపరివ్రాజకుడు చప్పగా విని
 మక్కిలి ఖిన్నుడై యింట్లు చుట్టించితిని. ఇక నాకే, డ
 చనిగదగదు. ఇప్పుడు నావృత్తాంతము పరిలతో జెప్ప
 కోలును యుక్తము గాదు. అర్థశాశ్రమ ముస్తాపము గృహ
 మందలిమశ్చరము వచ్చును పరాభవమును బ్రకాశించు
 కియై దగదను పెద్దలు చెప్పుదురు. దైవానుకూల్యము లేక
 పౌరుషము చడించును మానవునిక వసవానమునకు
 సుఖము లేదు. కుసుమస్తబకిమువలె మా వంతుడు సర్విజ
 నులమూర్ఖుడు మిఁద యిం నుండవలె. లేక నెఱుంగును
 సమసి పోవలె. ఇక్కడ నే వానము చేసికొని యాచనో
 జీవించెద నంటి నా దానికంట గర్హితి ను లేదు. ఒక్కము
 క్కడిని యాచించుటకంటె స్వల్పో బడి శరీరము తొలగుట
 మేలు. అప్పు నూడుటకంటె మాము మేలు. పరభనాస
 వారణముకంటె దిరియుట మంచిది. విశేషము డయి ప్ర
 భువును నేపించుటకంటె వసనాస ముత్తమును. గూచించి
 యిని బ్రతుకుటకంటె మరణము శ్రేయము. నేవావృత్తి
 మామున వలె యాచనావృత్తి సమస్తగౌరవమును వాంఛ
 చును. ఒకరియిల్లు కాచి వాంపట్టుకోవలెనని దోసిలి యొగ్గి
 యునిక యు మక్కిలి సంద్యము. అని నారావిధముల నేచా

రించియు లోభము త్రిస్ఫలకు లో నయి మరల సర్థసంగ్రహము చేయవలెనని తలచి యుచోట్ట నే నిలిచితిని. లోభము మోహమును బుట్టించును. మోహము దుఃఖము సుత్సాగించును. దుఃఖము జ్వలనమువలె స్వాశ్రయమునకు నాశము పుట్టించును. కాబట్టి లోభమునకు బుద్ధిమంతుఁడు లోబడఁడు. తరువాత నేనక్కడ నదలకుండుట చూచి చూడాకర్ణుఁడు నన్ను గజ్జతో విసిరి వేసెను. ఆ వ్రేటుదై వవశమువలనఁ దప్పి పోయినది. తిగిలి యుండె నా యింటకు యమలోకములోఁ బాతకాపనయి యుండ నా ? అనంతర మిట్లు చింతించితిని. ఆహా, ధనలోభము సర్వాపదలకు మూలము గదా ! తద్వర్జనముకంటె లోకమందు సుఖ మేది యు లేదు. ఆశ దిగనాడిన వాఁడే సత్పురుషుఁడు. వాఁడే సర్వశాస్త్రములు చదివినవాఁడు. వాఁడే సర్వధర్మము లాచరించినవాఁడు. ఉదరమృగయి పరుల గోఁజకి ప్రాప్తలొభము నకు సంశోషించువాఁ డొక్కఁడు లోకమందు ధన్యుఁడు. వాఁడే సుఖి. తిత్తిత్కిరానిరూపముగా దేహికి దుఃఖములట్లు సుఖములు కోరక యే ప్రాప్తించుచున్నవి. అందుల కయి ప్రయాసపాటు నిర్లభకము. ఈత్రాపుత్రాతముత్తాతలు సంపాదించినకాణచి గాదు. భూమండలములో నింకఁ ద్రావు దొరక దా ? ఇక్కడ నుండి నేల ? ఈ చెడగరపు బోడకజ్జమోఁడులు వడి ప్రాణములు కోలుపో నేల ? ఇంక నెక్కడ నయిన నొక్కవిజనప్రదేశము చేరి కాలము పుచ్చుట మంచిది. శిలాంతరాళమందలికప్పును భరించుదయామయుఁ డయినయీశ్వరుండు నన్నుఁ గాపాడ కుండు నా ? అని చింతించి మనసు గట్టిపఱుచుకొని యుచోట్లు విడిచి యానిర్జ

జీవము చేరితిని. వసుముగోఁ గాయగసురులు భక్షించి పడియ నీరు త్రాగి యొకచెట్టునీడగో నసించి కాలము పుచ్చుట మంచిది గాని ధనహీనుఁ డయి సలుగుచుగో నుండు రాను. అసుతిరము నాపుణ్యమువలన నా కీమిత్రుఁడు లభించెను. నా మహాభాగ్యమువలన నే యిప్పుడు నీ నూత్రయ మున్నవ్వము దొంకినది. సత్సంగఁజింపఁ బోకమందు మే లేది యు లేదు సంసారవివృక్షమునకు రెండు ఫలము లమృతశుల్కములు. కావ్యామృతిరసపాన మొకటి సజ్జనసంగతి యొకటి. అనిన విని మంధరుఁ డిట్లనియె.

అర్థములు నిత్యములు గావు. యౌవనము యువరీవేగ తుల్యము. జీవనము బుద్బుదప్రాయము. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతుఁడు సత్స్వరముగా ధర్మము సమాచరింప వలెను. సమాచరింపనివాఁడు పశ్చాత్తాపముఁ బొంది శోకాగ్నిసంతప్తుఁ డగును. నీ పరిసంచయము చేసితివి. దానిదోష మిది. తటాకోదరజల ములకుఁ బరీవాహమువలె సమార్జితవిత్తములకుఁ ద్యాగ మేరిక్షణము. ధనము పాతఱుగో దాఁపరికము చేయుట దాని వినాశమునకు దారి చేయుట గాని వేటు గాదు. వాయి కట్టి కడుపు కట్టి ధనము గడించువాఁడు పరుల కయి మోపు మోచువానియట్లు క్షేమమునకు మాత్రము పాత్రము. భోగ త్యాగములకు వినియోగింపనిధన ముండుటవలన ఫల మేమి? పోకడవలన హాని యేమి? లోభి ధనికుఁ డయ్యు భోగవిరహముచే దరిద్రునితో సమానుఁ డే. అయినను లోభికి ధనార్జన రక్షణహానులయందు దుఃఖ మొక్కటి విశేషము. లోభి తన ధనము పేదలకుఁ బెట్టఁడు. చుట్టములకు వినియోగింపఁడు.

తానుం గుడువడు. కడపట నేలపాలో దొంగలపాలో చేయుచున్నాడు. ప్రియవచనము లతోడిదానము గర్వసహితము గాఞ్జానము తీమానహిత మయిన శౌర్యము త్యాగయుక్త మయినవిత్త మనియెడునాలుగు లోకమందు దుర్లభములు. బుద్ధిమంతులకు సర్వదా ధనార్జన మావశ్యకకార్యమే కాని యతీతంచయేచ్ఛ తగదు. తొగ్గియొక్క జంబుకము లోభముచేతి మిక్కిలివస్తువులు సంగ్రహించి గోర వింటిదెబ్బ వడి చచ్చెను. వినుము ని కాకథ చెప్పెదను.

కిల్యాణకటక మనుపట్టణమందు భైరవ, ఉను వ్యాధుడు గలడు. వాఁడొకినాఁడు వేటకయి సింగార తూపులు వల యురులు చిక్కి-ము లోనగుసాధనములు పూని వింధ్యాటవిక బోయెను. అక్కడ వాఁడొకవది కావించుకొని మచ్చునెట్టి పొంచి యుండి యొకపోతరించినవృగము నేసి చంపి యెత్తి యటకడ బెట్టుకొని వచ్చుచుండఁ గా నడగొండ నలె నొకపంది కానబడెను. అంతట నామృగయుడు నా భాగ్యమువలన మాంసాంతరిణి, సయితము దొరికెన దని సా శోషించి యామృగమును నేల ఓంటి విలైక్కునెట్టి బ్రాణము సంగ్రహించి సూకరిము నేసెను. ఏటు వడి యాక్షణ మె యావ రాహుని క్రోధవోదిత వాయు శరవేగమున ఘర్జురించుచు బాటి వచ్చి కొమ్మును వానిఁ గొట్టెను. వాడు మొదలు నటి సంతరువువలె నేలఁ గూలి తోలుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. పంది యు మృతఁబొందెను. అక్కడ నొక్కసర్పము కిరాల చరాహములత్రొక్కడలఁ బడి మడిసెను. అంత నొకసక్క-సీర్ణరావ మనుచది యాహారార్థము పనములోఁ గ్రుమ్మరుచు

నక్కడికి వచ్చి చచ్చి పడి యున్న సర్పకేరాశవరాహములను జూచి నాకు భోజనము పుష్కలము గాఁ దొరికిన దని సంతోషించి యిట్లు చింతిగఁచె. నాకు మూఁడునెలల గ్రాసమునకు పీనిమాంసము చాలును. ఒక్క మాంసము కిరాతునిమాంస ముతోఁ గడపవచ్చును. మృగసూకరముల మాంసముతోఁ గెండుమాంసములు జరుపవచ్చును. ఒకదిఁమున చాము చాలును. తొలి కూడలి గుప్పటి విడిచినారముతోఁ దీర్చుకొనియెడ గాక యని చింతించి చేరువకుఁ బోయి గొయ్యము పెంట నొక్క కొఱకఁగా నే బెట్టువలె గ్రాసమును పెట్టు అమ్మగఁ దాఁకెను. ఆ పెట్టుతో న యానక్క నేలఁ గూలి అక్కలను విలవించి దన్నుకొనుదుఁ జచ్చును. చూడు భోజనము నక్క నేదగకుఁ దెచ్చింది !

కాబట్టి యతి సంచయేచ్చ సగ దని చెప్పితిని. ఒరూఁచి తాను భుజించిన దే తిననొత్తు. పగుల క తాను గుఱవక కూడఁబెట్టిన ద్రవ్యము వచ్చితఱకి నెంట రాఁబోదు. అని చెప్పి హుగ్గును ముఱయు నిట్లయి. మిలిచోయినది గుప్పుమిత్రస్యగో నే పోలిమ్ము. బుద్ధిమంతులగు గాఁదాని కెదురు చూడరు. పోలనదానికి వగనరు. విత్తు వచ్చిన పెండు వితాగుపకరు. కాబట్టి ఖత్రుఁడా ! నదా నీ పుత్రా హముతో నుండుము. శత్రువులు చదివె యు మూర్ఖులయి యున్నచా రెంద అున్నారు. పురుషుఁడెవ్వఁడు క్రియా నంతుఁడు వాఁడు విద్వాంసుఁడు. రోగుల కౌషధము వేరు చెప్పి మాత్రము రోగశాంతి గాఁ బోదు. వివేకహీనునికి శత్రుజ్ఞానము గ్రుడ్డివానికి స్వహస్తదీపము వలె నిష్ఫలము.

చూడుము విచిత్రవచ్చినప్పుడు నాకు ఖేదము లేదు. సంపద వచ్చినప్పుడు మోదము లేదు. దేహి కాపత్సంపదలు పర్యాయమున గాకడ సహజము. అర్థములు నిత్యములు గా వని యెఱుఁగెనుక గల వాఁడు తిన్నాశమునకు వగవఁడు. అర్థము లేకున్నను ధీరునకు లోకమందు మాయాత్మ కొఱతవడదు. పుష్కలము గా ధనము గలిగి యున్నను క్షుద్రునకు గారవము గాఁ బోదు. సింహమునకుఁ గలిగిననై సర్గకతేజము శ్వాసము నకు నూఱుబంగారుసొమ్ములు వెట్టిన గాదు. నీవు బుద్ధిమంతుఁడవు నీగారవమున కిప్పుడు హాని యేమి? ఏలాగున నైనఁ బుట్టించినవాఁ డాహారము కల్పింపక పోడు. చూడు జంతువు గర్భమునుండి నేల జాఱఁగా నే తల్లిఱొమ్ము చేపుచున్నది. కాఁబట్టి జీవనార్థము మిక్కిలి యాయాసంపాటు నయితిమి వ్యర్థము. నీవు సకలధర్మములు తెలిసినవాఁడవు. నీకు విస్తరించి చెప్పఁ బని లేదు. నీకు లఘుపతనకుఁ డొకఁడు నే నొకఁడను గాము. మనలను మూపురను దైవ మొక్కచోటఁ జేర్చెను. దొరకిసంతతితోఁ గాలము గడపుకొని సుఖముగా జీవితము. అనిన హిరిణ్యకుఁడు మిక్కిలి సంతోషించి యిట్లనియె.

మంథరా! నీవచనామృతము వర్షించి నాదురంతతాపము నివారించితివి. నేను ధన్యుఁడ నయితిని. “మిత్రలాభ మనులాభసంపద” యనువచనము నేడు నాకు లక్ష్యసమన్వితమయ్యెను.

ఎవ్వఁడు హంసములను శుకములను మయూరములను శుక్లహరిత చిత్రములఁ గావించె నాయీశ్వరుఁ డాయయి

జంతువులకుఁ దత్తదనురూప మయినవృత్తిని గల్పించువాఁడు. మూఁఢు లీయర్థ మెఱుంగక వృత్తికయి పడరానిపాట్లు పడికా లము వ్యర్థముగాఁ బోఁగొట్టుచున్నారు. విత్తము గడఁయం దొకదుఃఖము కాఁపుదలయం దొకదుఃఖము వినాశమం దొక దుఃఖము పుట్టించుచున్నది. ఇట్లు దుఃఖైక మూల మయిన విత్తమే? కాల్పనా? ధర్మార్థము సనము గోరుటకంటె నిస్సహత్వము మంచిది. “అపసుత్రోక్తనేల కాలుగడుగ నేల.” ఆకాశమునందుఁ బక్షులచేత భూమియందు వ్యాళ ములచేత జలములయందు మిఁజేత మాంసము భక్షింపఁబడి నట్లు సర్వత్ర విత్తి నంతయు భక్షింపఁబడియెడుచు. కాఁబట్టి సంతృప్త మానిగోలు విచేకకార్యము. తృప్త యొకిటి మానె నా యావల దరిదుఁ డెవఁడు సనికుఁ డెవఁడు. దాని కెవ్వఁ డెడ మిచ్చుచు వానిఁపూర్థ మే దాన్యమునకు సింహాసనము. నీనన్నికరిప్రభావముచేత నాయజ్ఞా ను. సర్వము నివర్తించి నఁ. కృతార్థుడ నయితిని. నింతిరిముగా నీతోడి సంగతికంటె నాకు లాభ మొకటిలేదు. నీతోడి ప్రణయమున కొక్కకొ ఱఁగి ను రాఁబోదు. ప్రణయము గామరణాంతములు, కోప ములు తత్త గాభంగురములు, త్యాగములు నిశ్చంకములు, నగుట మహాత్ములకు సహజము. అని పలికిన మంధరుఁ డాపలుకులు విని మిగుల సంతోషించి హిరణ్యకలఘువతఁకులుం దాను ను యథేచ్ఛవిహారములఁ గాలక్షేపము చేయుచు సుఖముగా నుండెను.

తరువాత నొకనాఁడు మంధరాదులు మూపురు సల్లాప ములు సలుపుచుం బ్రొద్దు పుచ్చుచుండఁగా నొకమృగము

మృగయునిచేఁ దఱుమఁబడి బెదరి మహావేగముతో నక్కడికిఁ బాటి వచ్చెను. అది చూచి భయపడి కూర్చును జలములోఁ బ్రవేశించెను. మూషికము లాఁగం జొచ్చెను. వాయస మెగిరి వృక్షాగ్ర మెక్కెను. అనంతరము మ్రానిమీఁద నుండి కాకము నిక్కి నలుదిక్కులు చూచి చూపుమేగ దూరములో భయహేతు నేడ యు పమి నిశ్చయించుకొని మంధరి హిరణ్యకులను బిలిచి మీరు వెఱవకుఁడు. చుట్టుపట్టు మిక్కిలి దూరము చూచితిని. భయమునకు నిమిత్త మేది యు నాకంటఁబడ లేదు ; అని చెప్పఁగా నే కచ్చనమూషికములు జల బిలములు వెడలి వచ్చెను. లఘుపతికము ను వాని చేరువ వ్రాలెను. అంతి మంధరుఁడు భయపడి నడవడ నడంకు చున్న జింకను జూచి నీ వెవ్వఁడవు నీ నేల పాటివచ్చితి వని యడిగిన మృగము పక్క లెగయ రోజుచు నిట్లనియె. నాపేరు చిత్రాంగుఁడు. నన్ను వేటకాఁ డొకఁడు తఱుముకొని వచ్చెను. వానికి భయపడి పాటి వచ్చితిని. వాఁడు నాపరుగు పట్టఁ జాలక వెనుకఁ జిక్కినాఁడు. మీకు నేను శరణాగతుఁ డను. సర్వదాసములు సర్వవ్రతములు సర్వయాగములు శరణాగతరహితముతో సరిగావు. శరణాగతు నుపేక్షించుటకంటె గురి తియు లే దని ధర్మజ్ఞులు చెప్పుదురు. మీరు సకలధర్మవేత్త లని బుద్ధిమంతులు చెప్పఁ గా విని యున్నవాడను. మనసు కలఁత పడియుండుటవలన నిది చెప్పఁదగినమాట యిది చెప్పఁగూడని మాట యని యెఱుఁగక యే మో చెప్పినాఁడను. మీకు ధర్మములు చెప్పుపాటివాడను గాను నావాగ్దోషము తమించి నన్ను రక్షింపుఁడు. మీతోమైత్రి సంపాదించుకొని

యిక్కడ వసించి కాలము గడపవలె నని నాకోరిక. మాబంధువులను మాదేశమును విడిచి వచ్చితిని. మీనుఱుగుచొచ్చితిని. మీఁదనఁగ బాలముంచెద రో నీట ముంచెద రో మీభాగము. అనిన విని ముగధరుఁ డిట్లనియె. చిత్రాంగా! నీవు బుద్ధిమంతుఁడవు సాధువపు నీతోడిసఖ్య మవశ్యము మాకపేక్షణీయము. దీని కిందూరము చెప్పఁ జేసి లేదు. ఈతావు నీ యిల్లు గా నెంచుకొని మాతోఁ గూడి యధేచ్ఛము గా నెర్తించుచు సుఖము గా నుండుము. అని చెప్పఁ గా మృగము విగుల సంబోధించి యాననమందు లేబచ్చికజొంపములు మేయుచు విషగులోని నీరు త్రావుచు జేరువ మ్రానినీడలోఁ బండుకొనును నట్లు చిరకాలము సుఖము గా నసించెను.

అంతట నొకనాఁడు మృగము మేఁతకుఁ బోయి తొల్లిటివలె వేరకు వచ్చి త్రావు చేరమికి మిక్కిలి చింతపడి మంధరుఁడు లఘున నకహిరణ్యకులతో నిట్లనియె మనచెలికాఁడు చిత్రాంగుఁ డిగోమనలుటకు నిమిత్త మేమి? ఎన్నఁడు గాని యింతదడవు రాక నిలిచినవాఁడు కాఁడు. అక్కడక్కడ మేఁతకుఁ బోయినశకుంతెసగతానములు కొఱకులు మాని యింపులకు రాఁ దొడగె. ప్రేమ తమతమపసులకదుపులను ద్రోలుకొని పల్లియలకుఁ బోవుచున్నవారు. సూర్యుఁడు ప్రతీచీమ ఖమునందు సిందూరితలకమునందము పహించుచున్న వాఁడు. తరణికిరణవారము చల్లారఁజల్లగా నాకారాటము పెల్లు మీఱుచున్నది. కొంతదూరము పోయి వెడకి పచ్చెద వంటి నానాకు గమనవేగము లేదు. మిమ్ముఁ బంపితి నా మీఁది మిక్కిలి మీరు మరలి వచ్చి నాకంటఁ బడునందాఁక నాచి

త్తిము తత్తరపడుచుండును. నే నేమి చేయుదు నని కన్నీరు సంచి దిక్కులు చూచు చూర కుండ లఘుపతనకుఁ డిట్లనియె. నాకు నెల్లపక్షులకంటె జవాతిశయము గలదు. బహుయోజనము లయినను ఊణమాత్రములోఁ గ్రుమ్మరి ముతలి గా నోవుదు. దానిఁ బట్టి యే కదా లఘుపతనకుఁ డని యుద్వర్గ సంజ్ఞఁ బడసి యున్నాఁడను. నీవు కొందలపడకుము. నే నెక్కడ నున్న ప్టే యెంచుకొనుము. ఇదిగో నిమిషమాత్రాన వెదకి వచ్చి చిత్రాంగునివృత్తాంతము చెప్పద నని పలికి యీ ఊణ మె యెగిరి పోయి యాయురణ్యము నానాప్రదేశములు వెదకి యొక్క చో నురులలోఁ జిక్కువడి యున్న చిత్రాంగునిఁ జూచి కన్నుల నీరు పెట్టుకొని చేరం బోయి చెలికాఁడా, నీవు పరులసామున కాశపడన్పు. పరులను బాధింప బోవు. అడవి లోనిగడ్డి మేసి పడియ నీరు త్రాగి యొక చెట్టునడలోఁ బడి యుండి ప్రొద్దుబుత్తువు. నీ వొక్క పక్షి నేత యెఱుంగవు. నివరితసాధువు కా యిట్టియాపద రావలె? ఇంతదూరము దింతింప నేల? యంతవారికిఁ గాని దైవ మలంఘ్యము. ప్రాప్తించినవ్యసనము నకుఁ బ్రతికారము పిచారింప వలె గాని తిచ్చవడి యుండఁ దగదు. కాబట్టి యిప్పుడు కర్తవ్యము నీకుఁ దోచినది శీఘ్రముగాఁ జెప్పుము. మంధరహిరణ్యకూటు నామార్గము చూచుచుందురు. పోవలెను అనినఁ జిత్రాంగుడు విని వేటకాఁడు రాకముందు హెచ్చరింపడి సదుపాయము చేసితి రా నన్ను దప్పింప వచ్చును లేదా నాయాశ నేటితో మానుండు. ఇప్పుడు పోయి వేగిరిము హిరణ్యకునిఁ దోడుకొని రమ్ము. అతఁడు వచ్చెనా నాకట్లు తెగఁ గొటికి నన్ను రక్షింపఁ

జాలును. అని చెప్పగా నే లఘుపతనకుడు మరొకేగముతో నెగిరి పోయి యీచ్ఛత్రాంతము మంధాహిగణ్యకులతోఁ జెప్పి హిగణ్యకునివంక చూచి మనము కపశీఘ్రముగాఁ బోవలెను. నీవు నానేగము ననుసరించి గాఁ జాలవు. ఇంతలో నేమి కడు మూఁసు నో తెలియము నావీఁ పెక్కుము. నిమిషములోఁ గొని పోయి విడిచెద నని చెప్పి యొడంబరించి హిగణ్యకుని దావీపుమీఁద నెక్కించుకొని టింగుమునుతెక్కలమ్రోతతో బాణము వలె బోయి చిత్రాంగునిదాపున వ్రాలెను. అంతట హిగణ్యకుడు చిత్రాంగునిబంధములు త్రేగఁ గొటికి చెలి కాఁడా! నీవు బుద్ధిమంతుడ వియురులలో న్నెల్లు చిక్కితి నని యడిగెను. లఘుపతనకుఁ డదివిని యిట్లనియె. మన మిక్కడ నినువ రాదు. ముందు ముచ్చట లాడుకో వచ్చును. లేలెం డని పలికి పయనము చేసి తాను వారికి మీఁద దాఁపుగా గగనమార్గమందు వచ్చుచుండెను. అప్పుడు చిత్రాంగుడు హిగణ్యకున కిట్లనియె. ఎట్టిబుద్ధిమంతునకుఁ గాని యెట్టి బుద్ధి హీనునకుఁ గాని దుఃఖ మో సుఖ మో యేకాలమం దేది యనుభవింప వలె నో యది యనుభవింపక తీరదు. ప్రాణులకు సుఖదుఃఖములు సహజములు. నాపూర్వకర్మ మెట్టి నో పలు మా టిట్టి యాపదల కే పా లయితిని.

అటునెలల ప్రాయమప్పుడు నేను మాజాతిమృగములతోఁ గూడి సంచించుచుండఁ గా నొకనాఁడు వేటకాఁడు వచ్చి యురులు పన్ను మంచిపచ్చికఁ దెచ్చి నుచ్చు వెట్టి కొంతదూ రానఁ బొదమాటునఁ గూర్చుండి చూచుచుండెను. అంతట నేను బాల్యచాపలముచేతఁ బదువు విడచి ముందు పేరెము

వాఱుచుఁ జివుచివుక్కునఁ జవుకళించి దాఱుచుఁ జని మచ్చుఁ జూచి మేయఁ బోయి యురులలోఁ దగులుకొని భయపడి కూతఁ బెట్టితిని. అంతట మాపదువుమృగము లన్ని తల లెత్తి చెవులు టిక్కించి నిక్కి చూచి బెదరి “ చట్రాతిమీఁదఁ గొట్టినకుండపెంచికలవలె ” బెదరి నలువలకులకుఁ బాటి పోయెను. అనంతరము వేటకాఁడు పొదమాటు విడిచి నాదా వునకు వచ్చెను. నేను మృగమను. శిశువను. మాపదువుఁ బాసితిని. బంధములోఁ జిక్కుకొంటిని. దావున యమునివలె వేటకానిఁ జూచితిని. ఇంక నేమి చెప్పవలె. నా ప్రాణము ముక్కలుమ్మప్పీసము పోయిన దను. పిమ్మట వాఁడు నా యొద్దఁ గూర్చుండి యొకదానిము నామెడకుఁ గట్టి పట్టుకొని నాకు నోవకుండ నురి విడిపించెను. కొంతాయు వున్నది కాఁబట్టి నన్నుఁ జంపఁ గడఁగినవాఁడు కాఁడు. నిరువాత నన్ను వాఁ డఱకడం బెట్టుకొని పోయి యాదేశ మేలుచున్నరాజ కుమారునికి సూడిదగా నిచ్చెను. ఆరాచకొమారుఁడు తమ సాహిణమున కెదురుఁగొట్టములోఁ గట్టఁ బంచి నాకాహార దానాదికృత్యములు తఱి తప్పక జరుపుట కచ్చటి నేవకులకుఁ గట్టడ చేసి నాయందు మద్దుచేత నానాఁడు నన్ను విచారించు కొనుచుండెను. అంత దినక్రమమున బెదరు విడిచి మనుష్యు లతో మచ్చికపడితిని కాఁబట్టి కాచువాండ్లు నన్ను రాచ కొమారునియనుమతిని గట్టు వదల్చి తిరుగ విడిచిరి. నేను మెడ బంగారుజంగెలు గజ్జెలు మ్రోగఁ గా విచ్చలవిడి గా మనసు వచ్చినచోట్లఁ దిరిగి తోఁపులందు దొడ్లయందు లేబచ్చిక మేసి కొలఁతునీరు త్రాగి చల్లనిమ్రానినీడఁ గొంతపడి నెమరు

వెట్టుచుఁ బండుకొని యుండి సాయంకాలమునకుఁ గట్టుఁబట్టునకు వచ్చి చేరుచుండుదును. ఒక్కనాఁ డాపట్టణమువీధిని సంచరించు చుండఁగా బాలకులు గుంపుగూడి కో యని కూఁకలు వెట్టుచు నన్ను వెంబడించి తఱిమిరి. నేను బెదరి చవుకళించి దాఁటుచుఁ బాటి సమీపమం దున్న ప్రమదవనము చొచ్చి తిని. చొంగగా నే యక్కడిరాజాంతఃపురకాంతలు నన్నుఁ బట్టుకొని పోయి యంతఃపురములో రాచకొమారునిశియన గృహమునకు దాఁపు గా నొక కంబమునకుఁ గట్టిపెట్టిరి. నాఁటి రాత్రిఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుకొలుపు మెఱుములతో శ్రవణ కుహరములు విదారించునుఱుములతోఁ గడవలతో ముంచి వంచినట్లు నిగతిగఢార మయి మిన్న ము న్నేక మయినట్లు కారు గమ్మి యుకవర్షము గురిసెను. అప్పు డావర్షము చూచి మిక్కిలి కుతూహలపడి మనుష్యభావతో నాలో నేను “మీఁద వాఁచినుకులు పడఁగా మెల్లనిచల్లనిగాలి పొలయఁ గా మాపదువుతోఁ గూడి చవుకళించి దాఁటుచు దువాళిం చుచు సద్యోజాత మయినకదంబముకుళిజాతిము మేయుచు విచ్చుఁవిడి గా సంచరించుభాగ్యము వెండి యు నా కెన్నఁడు గలుగు నో” యనుకొంటిని. అప్పుడు రాచకొమారుఁ డాచ మనము చేయను వసారిలో వచ్చుచు నామాటలు విని దిక్కులు చూచి వెంబడి వచ్చులంపతావానిఁ జూచి యిక్కడ వింతవా రెవ్వరు లేరు. ఇప్పటిమాటలు నీవు ను వింటివి గదా ? ఇది యేమి వింత ! ఈజుకపిల్ల యొక్కటి యే యీలోఁగిట నున్నది. ఇది యీలాగున మాటలాడి యండు నని తోఁచు చున్నది. నీ కేమి తోఁచుచున్న దనిన వాఁ డిట్లనియె. ఏల

నవారికి దోచినది తప్పదు. మనవిన్నమాటలచే దెలియఁబడిన కోరిక మానిసికీ బుట్ట నేరదు. అనిన గాచకొమారుఁడు విని యా నొను లెన్నగా నూహించితి వని పలికి యాచమించి పోయి శయనించి వరువాత లేచి కొలువుఁగూటమునకు వచ్చి కూర్చుండి జ్యోతిశ్శాస్త్రపాంగతుని నొక్క బ్రాహ్మణుని రావించి జరిగినవృత్తాంతము వినుపించెను. అతఁ డది విని మృగము మానుషభాష భాషించుట విక్కిలి యనిష్టనూచకము. దీనిని జపహామాదులు చేయింపుఁడు. ఇప్పు డామృగమును ముందుగా దూరపుటడవిలో విడువఁ బంపుఁడు. ఇట్టిమృగమును నిండిన యింటిలో నిమిష మయిన నిలువరాదు. అన విని గాచకొమారుఁ డంతఃపురమందుండి నన్నుఁ దెప్పించి యీమృగమును దూరపుటడవిలో విడిచి గం డని సేవకుల కాజ్ఞాపించెను. వారు నట్లు చేసిరి. అప్పుల వనములో సక్కడక్కడఁ దిరుగు చుండఁ గా వేటకాఁడు తఱుమ కొని వచ్చెను. నేను భయపడి పాటి వచ్చి మీమఱుగు చొచ్చి యప్పటిముప్పు తప్పించుకొంటిని. నే డిక్కడఁ దగులుకొని నీయనుగ్రహమువలన బ్రదుకు గంటిని. ఇప్పటికీ గడతేరితి మన రాదు. మీఁద నేమి రా నున్నదో యెఱుఁగుదు మా. నీ వెంతటిబుద్ధిశాలివి ! నీవృత్తాంతము మంధరలఘుపతనకుల వలన విన్నవాఁడవు. నీవు పడ్డయిడుములు చెప్పి తీరు నా ? వేయిమాట లేల విను. విధిత్రివ్వలకు లోపడినిజంతు వొకటి లోకమం దుండదు. అని చెప్పి మంధరుఁడు మనరాక వేచి యుండును. మనలఁ జూచునందాఁక నాతనికిఁ బ్రాణములు కుదుటఁబడవు. అని ముచ్చట లాడుచు వచ్చుచుండఁగా నింత

లోపల సక్కడ మంథరుడు లఘువతినక హిరణ్యకులు పోయి
నదిక్కు చూచుచుఁ బోయిన వా రేల యింత తడసిరి ?
పోయినవని నిరంతరాయము గా సాగె నేఁ దడ వేలపట్టుచు ?
కటకటా యెట్టిపాపపుమాట వినఁబడు నో కదా. ఏమి చేయు
దును. అని తలపోయు చక్కడ నిలువఁ జాలక వెడలి వచ్చు
వాఁడు మార్గమందు హిరణ్యకాదులను జూచి యయ్యలాగా !
వచ్చిని రా నాకడుపునఁ బాలు పోసితిరి. శీఘ్రముగాఁ బోయి
స్థానము చేరుఁడి యని పలికె తాను ను వారివెంబడి వచ్చుచుం
డెను. అంత హిరణ్యకుఁడు మంథరునితో ని ట్లనియె. నిమిష
మెచ్చుతిక్కువ గా రాక మానము దీనిలో నేమి మునిగిపోవు
నది ? ఇట్టిపాపము చేయ రాదు. ఏది గాని యిక్కడ
నొక్కయిక్కట్టు వచ్చె నా మేము తప్పించుకో నేర్తుము.
జలముల యందు వలె నీకు మెట్టలో గమనవేగము లేదు.
కాబట్టి యిప్పు డిక్కడికి సీరాక శుభోదర్శనము గా నాకుఁ
దోచ లేదు. అనిన మంథరుఁ డిట్లనియె. మీరిం తాలస్యము
చేసితిరి. మీ లోపల నొక్క రయిన ముందు వచ్చి జరిగిన
వృత్తాంతము చెప్ప వచ్చును గదా ? అది యను లేకపోయెను.
మీఁదుమిక్కిలి గాఁబోయినవా రేమికి మనకుఁ బా లయి రో
యే మయి రో కదా యని మనసు మఱి మఱి తత్తరింపఁ
దొడఁగెను. నీవు చెవు మా యెట్లు నిలువ మనసు వచ్చును ?
మిమ్ముఁ జూచినవెనుకఁ గా నాగుండె కుదిరినది. అని నల్లాప
ములు సలుపుచుండఁ గా మృగయాఁ డురు లొడ్డినచోటికి
వచ్చి మృగ ముచ్చు త్రెంచుకొని యుటికిన దని యెఱిగి

యాశ్చర్యపడి విల్లెక్కువెట్టి చేతఁ బట్టుకొని యడుగులజాడ
 చూచుచు మృగము పోయినదారి నే వచ్చుచుండఁ గా లము
 పతనకుఁడు చూచి యోహో మాటలపరాకున మీరు పెండ్లి
 నడక నడడచుచున్నవారు. వేటకాఁ డిదె వెంబడించి పొంది
 కొని వచ్చుచున్న వాఁడు. మాటల కెడ లేదు. సత్వరము
 గా నూడనిఁబాసుఁ డనిన విని హిరణ్యకుఁ డొక్కలాఁగఁ
 దూఱెను. చిత్రాంగుఁడు పాటిపోయెను. మంథరుఁడు నిసర్గ
 మునకు భయము శోడ్పడ నడవఁ గాల్లు రాక మెల్లగాఁ
 బోవు చుండెను. అంత మృగయుఁడు తన్నఁ జూచి మృగము
 పాటిపోకకు భేదపడి యచ్చోటఁ గచ్చసముచు జూచి కొంత
 సంతోషించి డాయఁబోయి పట్టుకొని గసయమునఁ గట్టుకొని
 మూపుమీఁదఁ బెట్టుకొని పోవుచుండెను. అప్పుడు చిత్రాం
 గాదులు మూపురు ను గూఱుకొని మంథరునకు వచ్చిన వ్యస
 నమునకుఁ గన్నీరు విడుచుచుఁ గొంతదూరాన వేటకాని
 వెనుక నే పోవుచుండిరి. హిరణ్యకుఁడు చిత్రాంగలఘుపతనకు
 లను జూచి ప్రాప్తించినదుఃఖము నిస్తరించితిమి గదా యని
 క్షణమునకు ముందు సంతోషపడితిమి యింతలో నే యీదుః
 ఖము ప్రాప్తించెను. ప్రాప్తించినదుఃఖమునకు విషాదపడ రాదు.
 వేటకాఁడడవి దాఁటి పోకముచు పే మంథరుని విడిపింప నను
 వయినయుపాయము వెదక వలెను. మించిపోయిన వెనుక మన
 కభిమతము సాధించుట దుష్కరము. అనిన విని చిత్రాంగ
 లఘుపతనకు లిట్లనిరి. మేను నిస్వలఁ బొరలిన జ్జరియుచు
 న్నది. చిత్రము స్వాంతము గాదు. కర్తవ్య మిట్టి దని

మాకుఁ దోచినది గాదు. నీవు బుద్ధి శాలివి. నీకుఁ దోచని యుపాయము లేదు. చెలికానిని విశతస్సముద్రముదరి చేర్చి శోకసముద్రముదరి దరి వలె ముక్కు జేర్చుము. నీవు దక్క-
మా కన్యము శరణము లేదు. కర్తవ్యమును మా కుపదేశిం-
పుము. నీపంపు శిరసావహించి చేసెదము. అనిన హిరణ్యకుఁ
డిట్లనియె. నునలోపల నొక్కరికి వచ్చిఁ మేలుగీళ్ల కు మన మంద
ఱును సానివారము, కాబట్టి యిప్పుడు ప్రాప్తించిన వ్యసనము
నకుఁ బ్రతికారిగవేషణము మీకుఁ బోలె నాకు నావశ్యక
మయి యుండఁగా మీరు నన్నింటివేషణో నేల? ఏ దో
నాకుఁ దోచినయుపాయము చెప్పెనను. మీరు మీబుద్ధిచేత
చిచారింపుడు. స్వస్మృత మయిననక్ష మవలంబింతము.
అని చెప్పి చిత్రాగునిఁ జూచి నీవు వేటకావికలఁ బడ కుండ
ముందు పోయి వాడు వచ్చుచూర్గముగో నొక జలాశయము
తీరమం దొదిగిని నాలుగు కాల్లు చాచుకొని మ్రోగన్న
నెట్టి మెడ యెత్తి మోచి సారించి చచ్చినట్లు మెడలక పండు
కొని యుండుము. లఘుపతనకుఁజే నీమీఁదఁ గూర్చుండి
కన్నులు పొడుచుకొని తిరువానివలె సభినయించుచు నటించు
నుండువాడు. అంత వేటకాడు మృగము చచ్చి పడి యున్న
దని భావించి మంధరునిలోడ విల్లు దించి నేలఁ బెట్టి చేరువకు
వచ్చును. నేను వాని వెంట నే వచ్చి మంధరునిబంధము చిటు
కనుగొండఁ దెగఁగొటికెదను. అంతట మంధరుడు జలాశయము
ప్రవేశించువాడు. నేను బూటియ దూఱదను. మీరు పాటి
పొండి. ఇది నాకుఁ దోచిన యుపాయము. అనిన విని చిత్రాగ

లఘుపతనకులు హిరణ్యకునిబుద్ధికి మిగులనంతోషించి తదు
 క్తప్రకారమునఁ గార్యము నిర్వహింప హిరణ్యకుఁడు ను దన
 పాలికార్యము నెఱవేర్చి మహారథసిద్ధిఁ బడసెను. అప్పుడు
 మృగయుఁడు మిగులవగఁ బొంది యల్లలఁ దనమనికీపట్టునకుఁ
 జరియె. హిరణ్యకాసులు తనమురవ్రచకుఁ జని తొంటియట్లు
 సుఖముఁడిరి.

మిత్రలాభము సంపూర్ణము.

వంచతంత్రము.

—:0:—

సంధివిగ్రహము.

శత్రువయినవాఁడు తనకార్యముకొఱకు మిక్కిలి శ్రమ
ముఁ జేసి నను వానియెడ సందిహాసమానసుండుగానే వర్తిల్ల
వలయును గాని వానిని నమ్మఁగూడదు. నమ్మిన నవశ్యముగా
నేగ్గు చేయును. ఇది నిశ్చయము. కాకులు గ్రుడ్లగూబలను
నమ్మించి వాని గుహలో నుండి వాకిట నిప్పుఁ బెట్టి కవటము
చేత నన్నింటినిం జంపెను.

అని విష్ణుశర్మ చెప్పఁగా రాజునందనులు విని, కాకులు
గ్రుడ్లగూబల నేలాగున నమ్మించెను. వాని నన్నిటి నేలాగునఁ
జంపెను. మాకు స్పష్టముగాఁ జెప్ప వలె ననిన విష్ణుశర్మ
యిట్లనియె.

ఒకయడవిలో గొప్పకొమ్మలచేత భూమియు నాకాశం
బును దిక్కులు నాశ్రమించి సూర్యకిరణములు చొరఁ గూడని
యాకుజొంపములచేతఁ బూర్ణ మయి సజల జలధరరూప
మును ధరించి చూచువారికి నాశ్చర్యకర మయి మహానర్పము
లకును సమస్తపక్షులకు నాశ్రయ మయినయొక మట్టిచెట్టు
గలదు. దానియందు ననేకవాయుసములు తన్నుఁ గొలువఁగా
శత్రువుల సంహరించుటయందు నిపుణుడయిన మేఘవర్షుఁ డన
పేరు గలవాయుసరాజు వసియించి యుండును. వాయుసములక
నివాసమైన మట్టిచెట్టునకు మిక్కిలి దూరముగాని యొకకొంఁ
గుహయందు నుపమర్దుఁ డనుపేరు గలయులూకరా జనేకవ

లైనస్వజాతిపక్షులు తన్నుఁ గొలువఁ గా వాసము చేయుచుండును. అతం డొక్కనాఁడు రాత్రివేళఁ దనమంత్రుఁ బిలిచి వారలతో నిట్లనియె.

కాకులకును మనకును వైరము సహజము గనుక సమయము చూచి కాకులను జంపవలయును. మీరు మీసేనలఁ గూర్చుకొని రండు. అని పలికిరి వా గట్లచేసిరి. అప్పుడా గ్రుడ్లగూబ లన్నియు యమకింకరుఁ సమూహమువలె దండు వెడలి నడచుచుండఁగా నుపమర్దండు సగముగాత్రినే మంత్రులును దానును సేనలతోఁ గూడఁ గాక లుండు మఱిచెట్టు దగ్గఱకుఁ బోయి, కొంతసేనల నాచెట్టుచుట్టు నిలిపి కొంతసేనలతోఁ జెట్టుపయి కెక్కి కాకు లధికనిద్రచేత నొడ లెఱుంగ కున్నవాడఁ దెలిసి, కొన్నిటిని మెడలు కొఱికి, కొన్నింటిని బ్రక్కలు చీల్చి, కొన్నింటిని గడుపులు చించి, మఱియు సనేక ప్రకారములుగాఁ గాకులను నాశముచేసి, మనువు మిక్కిలి కోలాహలధ్వనితోఁ గూడుకొని యున్నవటవృక్షము నిశ్శబ్ద మై యుండుటం జూచి, శత్రువులను నిశ్శేషముగాఁ జంపితి మని సంతసించి, గ్రుడ్లగూబలతోఁ గూడుకొని నిదనివాస మునకుఁబోయెను.

అట్టి యాపత్కాలమునందు మేఘవర్షం హాకతొట్టలోఁ దనదేహము దాచుకొనియుండి సూర్యోదయ మయిన వెనుక తొట్ట వెడలి వచ్చి కాకకులమునకు వచ్చిన యాపదను జింతించుచుండునమయమున నాతనికులశ్రమాగతు లయినమంత్రులు, ఉద్దీపి, సందీపి, ఆదీపి, ప్రోద్దీపి, చిరంజీవి, అనువారలయదు గురు తొలినాటిరాత్రి యేలాగుననో తప్పించుకొని బ్రదికి

వాయసరాజుకడకు వచ్చిరి. అప్పుడు మేఘవర్ణుడు వారిం జూచి దీనాననుం డై యిట్లనియె. రాజు లేనిమంత్రు లెందఱున్నను బనికిరారు. మంత్రులు లేనిరాజు మృతునితో సమా నుడు. డై వవశమ వల్ల మీరును నేనును బగవారి చేతిం జిక్కక లెప్పితిమి. మీబుద్ధిబలము చేతిను నాభుజబలముచేతిను నేటివఱకుఁ బ్రబలము మై యాడి కడవట గ్రుడ్లగూబలచేత నిట్లయితిమి. ఇక మీఁద మనము చేయవలసింది యేమి?

అనిన మేఘవర్ణుడు సుదీపి యనుమంత్రు యిట్లనియె. బలవంతుఁ డయిన శత్రువునకుఁ దోఁగిపోయి బలవంతుఁ డయిన మఱియొకనితోఁ గూడుకొని యుండుట యొకటి, స్థలము విడిచిపెట్టి యసాధ్యమయినదుర్గములోఁ బ్రవేశించి యుండుట యొకటి, దూరదేశమునకు వెల్లి యచ్చట నణగియుండుట యొకటి, ఈ మూఁడువిధములు నాకుఁ దోఁచినవి. ఇంక నీచిత్తము. అని నలికిన విని యతఁడు సంగీపిం జూచి నీ కేమి శోచుచున్న దని యడిగి—మహాసనయముతో సందీపి యిట్ల నియ. మొదట దేవరివారితో నుద్దీపి చెప్పి—మూఁడుపక్షము లును సరే. అయిన వానియందు స్థానత్యాగము సంభవించు చున్నది. త్వరపడి స్థానత్యాగము చేయఁ గూడదు. ఎందు వల్లసనిన—తా నున్నచోటనే యుండిన సమకూలముగాఁ గార్య ములు సిద్ధించును. చోటు తప్పించి యుండిన గార్యములు సిద్ధంపవు. మేకకుఁ బొదుఁగుచన్నలలో బాలు గలిగి నట్లు మెడచన్నలలో బాలు గలుగునా? తనస్థానమునందుఁ బ్రమాదము లేకుండ నిల్చి—రాజునకు జయము గలుగుట సిద్ధము. కుక్కసహితము తన్నుఁ బెంచినయిగుట నుండి యా

వాకిటికి నెండఱు వచ్చినను స్థానబలమువల్ల నందఱిని గెలుచు చున్నది. కాబట్టి మననెలపు విడువక కాలముఁ గడపుచుండి మనకు బలము కలిగిసప్పు డొక యుపాయము వెదకి శత్రువుల జయింతము.

అని సందీపి పలికిన విని మేఘవర్షుఁడు ఆదీపిం జూచి నీ కేమి తోచుచున్నదని యడిగెననాకుఁ దోచినయర్థము మనవిచేయుచున్నాను విను మని యాదీపి యిట్లనియె. బాంబు రిను, వృద్ధుఁను, స్త్రీలను, సామగ్రులను విడిచిపోవుట యశ క్యము; తీసికొనిపోవుట మిక్కిలి యశక్యము. సంధి చేయుట యుక్తము. బలవంతునితో సంధిచేయుట మిక్కిలి మేలు. కాబట్టి మన మందఱిమేలుకొఱకు శత్రువుతో బాగుగా సంధిఁ జేసి కూడి యుండుదము.

అనిన విని ప్రోద్దీపిం జూచి నీ వేమి చెప్పుచున్నా వనిన సతిం డిట్లనియె. గ్రుడ్లకూబలకు రాత్రిపూట నే కాని పగటిపూటఁ గన్నులు గానరావు. మనకు పగటియందే కాని రాత్రిపూటఁ గన్నులు గానరావు. కాబట్టి దూతి సంపుట యెట్లు? సంధి యగు టెట్లు? అవి రాత్రి వచ్చి మనమీఁదఁ బడి చంపెను. మనము పగలు పోయి వానిమీఁదఁ బడి చంపుదము.

అనిన విని చిరంజీవి యను మంత్రిం జూచి నీవు సకల నీతిశాస్త్రములఁ దెలిసిన వాడవు. ఇప్పుడు చేయవలసిన కార్యమును బాగుగా నాలోచించి చెప్ప వలయు ననినఁ జిరంజీవి యిట్లనియె. వీరందఱును బరమావులు. నేరువు గలవారు. నీతిశాస్త్రమునందు వీరికంటె నెక్కువ తెలిసినవారు లేరు.

అయినను నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు నేనును విన్నవము చేయుచున్నాను. దేవా వీరందఱు సమ్మకము గలవారు. మంత్రమాప్తపరంపరచేత భేదిల్లకుండ రక్షింపఁబడక పోయిన నమస్తకార్యములకును విఘ్నము వచ్చును విఘ్నము వచ్చెనారాజ్యము వృద్ధిఁ బొందదు. కాఁబట్టి రాజులకు మంత్రరక్షణము ముఖ్యకార్యము. సగధి, విగ్రహము, యానము, ఆననము, ద్వైసము, ఆశ్రయము, అను వస్తువులు లెఱింగి, కర్మారంభోపాయము, పురుషద్రవ్యసంపత్తి, దేశకాలవిభాగము, వివిధాతప్రతికారము, క్యాసిద్ధి, అనియెను పంచాంగములయందు నేర్చుకొలిగి, సాచుదానభేదదండంబు లనుచతురుపాయంబులు దెలిసి, ప్రభుశక్తి, మంత్రశక్తి, ఉత్సాహశక్తి, అను శక్తిత్రయము గలిగి, స్త్రీలు, జూనము, పానము, వేట, వాక్పాఠవ్యము, తగని వెచ్చము, కఠిరదండము, అను సప్తవ్యసనములయందుఁ దగులు కొనకుండ నాచూకాలమునకుఁ దగినవానినిఁ బ్రయోగించు చుండవలసినది. ఇప్పుడు మనకు బలము తక్కువ పడి యున్నందున యుద్ధమునకు సామర్థ్యము లేదు. కాఁబట్టి యిది యుద్ధమునకుఁ గాలము గాదు. తనశక్తియు దేశంబును గాలంబును విచారించి ప్రతికూలములై యుండెనా కొంగవలె నూరకుండ వలసినది. లేకపోయిన సింహమువలె విక్రమించి శత్రువులను సహరింప వలసినది. తనబలము నెదిరిబలమును మనసున బాగుగావిచారింపక శత్రువులను జయించుటకయి యెవఁడు ప్రయత్నము చేయుచున్నాఁడో వానికి నాపదలు వచ్చుట సిద్ధమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. అసమాన మై ప్రతాపము గలశత్రువు దూరమునం దుండినను

దనశత్రువులబలము నణచును. అల్పుఁడైనశత్రు వాయుధముఁ జేతఁ బట్టుకొని నహింసను నం దుండినను తన శత్రువును సంహరింప శక్తుఁడు గాఁడు. ఓర్పు గలిగి సమయము వచ్చి నప్పుడు పరాక్రమమును జూపుచుఁ దనగుణదోషముల నెదిరి గుణదోషములను గుర్తెఱిగెడుబుద్ధి మంత్రుఁ డయినవాఁడు శత్రువును నహ్మఁడు. ఉపాయవంత్రుఁ డగువానిదగ్గఱకు బలాత్కారముచేతఁ గాకుండఁ లక్ష్మీ తనకుఁ దానే వచ్చి బహు సంతోషముతో వానియింట నెల్లకాలము నిలుచును. మదిం చినవారికి, చాడీచెప్పెడివారికి, లోభముగలవారికి, గామాతురులకు, దుష్టులకు, గర్వించినవారికి, గ్రోధముగలవారికి, దండనీతి సులభము గాదు. మర్యాద నిష్పక్ష గన్వేషడక కార్యములు సేయునెడలఁ జక్కగా విచారించుచు నోర్పు గలిగి యపాయములను గుర్తెఱిగి మాధ్యమము లేక యుగమువారికి దండనీతి సులభము. రాజనకుఁ జతురంగబలసమృద్ధి లేకపోయినను బోక్కినమును మంత్రమును నున్న నవి యుద్ధము చేయును. బోక్కినమువల్ల నెల్లవారును భృత్యు లగుదురు. మంత్రము వల్ల జగత్తు జయింపఁబడును. ప్రాణత్యాగము చేసినను బొందరాని సంపదలు నీతి గుర్తెఱిగిన వారియింటను దమకుఁ దామే వచ్చియుండును. శూరులును, ఉపాయముఁ దెలిసినవారును, బుద్ధిగతులును, విద్వాంసులును, సహాయు లయినరాజుఁ డోర్వొన్నతుఁ డగును. రాజౌట సత్సహాయమువల్లనే కిదా. రాజ్యులక్ష్మీ వంశవంశంపరగా వచ్చి యున్న దయినను, మంచినహాయము లేనివాని విద్వాంసు నయినను సోగనుకాని నయినను పరింప నిచ్చగింపదు. శూరుఁడును సత్సహాయుఁడు నయిన

వానినే వరియించును. అక్కలు లేనిపక్షికి నాకాశగమన
మేలాగునఁ గొనసాగదో యలాగుననే సహాయము లేనివానికి
నొక ప్రయత్న మైనను గొనసాగ నేరదు. ప్రభువు తనబు
ద్ధికిఁ దోచినకార్యము వివేకి యైనయాప్తునితో నాలోచన
చేసిన నోడ గడపువానిచేత నేలాగున రేపు పట్టనో అలాగే
ఁభుము. లేకుండఁ జక్కఁగా జేమమును బొందును. తనయా
దాయమును వ్యయమును స్పష్టముగాఁ దెలిసికొని గూఢులైన
చారులను సంపాదించి మంత్రము గుప్తముచేసి ప్రాణులకు
సప్రియములగు కలుకక దయ గలవాడయి యెవఁ డుడునో
వాఁడు సమద్రుమ చేత నాపరిఁకఁబడిన నశల భూమి ననుభ
వించును. తనశక్తి నెఱుంగక గర్వాఁధుడయి గొప్పకావ్యము
ఁగ నారంభించి వాఁడు బావిలోఁ బడ్డగుడ్డివానివలెఁ జెడిపో
వును. కాఁబట్టి రాష్ట్రదు యద్ధము వించిది కాదు. ఉల్లా
కములకును మానకును సహజవైరియు గనుక సంధియుం బొనఁగ
నేరదు.

అని పలికిన మేఘవర్ణుడు చిరంజీవిని జూచి నీవు ముం
దు నెరుకలు గుర్తెఱిగినవాడవు. ఉల్లాకములకును మనకు
నేలాగు విరోధము వుట్టిందది, చెప్పు మని యడిగెను. చిరంజీవి
మేఘవర్ణుం జూచి వాగ్దోషమువల్ల విరోధము వుట్టెను. తొల్లి
బుద్ధి లేనియొకగాడిద పులితోలుచేతఁ గప్పఁబడి వేసంగికాల
మెల్లరు బయలు కిరవవునిండ మేసి బ్రదికి యుండి తనవాగ్దోష
ముచేత హత మాయెను గదా యని చెప్పెను. అ దెట్లని
వాయుపరా జడిగెను. చిరంజీవి చెప్పుచున్నాఁడు.

ఒకయూరిలో నొకచాకలి బట్టలమూటలు మోయుట కయి యొకగాడిదను దెచ్చిదాని బలిసింప వలె నని మనస్సు పుట్టి దానిపయి బులికొని గప్పి పండినచేలలో రాత్రి పూటఁ దోలుచు వచ్చెను. అది యథేష్టముగాఁ బయిరు మేముచుండెను. ఆపొలమునఁ గావలియుంచువారు దానిం జూచి పులి యను భ్రాంతిచేత దూరముగాఁ దొలఁగి పోదురు గాని పయిగు మేయకుండు దానిఁ దోలరు. ఇట్లుండఁగాఁ గొన్ని దినములకు నొకచేలివాఁడు సాహసముచేసి బూడిదవర్ణముగల గొంగడి గప్పకొని వింట బాణము సంధించుకొని పొంచి యుండఁగా నాగాడిద యక్కడికి వచ్చి యతనిం జూచి యది యొకగాడిద యనుకొని కూయుచు దగ్గఱకు వచ్చెను. అప్పుడు వాఁడు దానిఁ జూచి యోహో యిన్నిదినము లిది పులి యని పాతిపోవుచుంటిమి. ఇది పెద్దగాడిద. నేఁడు గీనికూఁత వలనఁ దెలిసెను. ఇంక భయ మేమి యని యొక బాణముతో దానిఁ జంపెను.

కాఁబట్టి కాకులకును గుడ్లగూబలకును మునుపు వాగ్దోషమువలనఁ బ్రబల విరోధము సభవించెను. అది యేలా గన్న నొకసమయమునందు భూమిలో నుండు పక్షు లన్నియుఁ దమ్ము రక్షించుటకొఱకు నొకఁడు రాజుగా నుండవలె నని యులూక శ్రేష్ఠునికిఁ బట్టము గట్టుటకుఁ బ్రయత్నము చేయు చుండఁగా నొకముసలికాకి పక్షీసమూహము దగ్గఱకు వచ్చి, యవి తమరు ప్రయత్నముచేసినవని తనకుఁ దెలియఁజేసిన విని వికారరూపము గలిగి దివాంధ మయిన గుడ్లగూబను బక్షి రాజుగా మీరు చేయవలసిన దేమి? దీనికిఁ బట్టము గట్టినం

దున మనకేమి కావుదల కాజోవుచున్నది. రాజు లేకపోయి
నను రాజాకడకున్నాడని చెప్పి కార్యము గడపు కొనఁ
గూడదా? మునుపు చంద్రుఁడు రాజుని చెప్పకొని కుందేళ్లు
సుఖంప లేదా? అని పలికెను. అది యెట్లని పఱు లడిగెను.
కాకే చెప్పచున్నది. పూర్వ మొకానొకప్పుడు పండ్రెండు సం
త్రసరము లనావృష్టి వచ్చిందున నొకయడవి యందు గజన
మూహములుతిమయాధపతిని జూచిస్వామీ మా కేమియుపా
యము? ఇక్కడ యుద్దజంతువులకు స్నానపానములకుఁ దగినసర
స్సున్నది. మా స్నానపానములకుఁ దగినది లే దని చెప్పగానే,
యాధపతి వేగము గలయేఁగులను వారిపూరముగలప్రదేశ
ములను వెదకి వచ్చుటకయి ప్రతిదిక్కునకు సంపించెను. వాని
యందు నొకయేఁగు వెదకి వచ్చి-అయ్యా యిక్కడికి
సమీపమున న్వచ్చమియియుదకము గలగొప్పసరస్సున్నదని
చెప్పెను. ఆమాట విని గజరా జాయేఁగులను వెంట బెట్టు
కొని మహాసంతోషముతోఁ ద్వగగాఁ గొలనిచెంతకు నడచెను.
ఏఁగులు నడిచునప్పుడు వానికాళ్లక్రిందఁ బడి నలఁగి యనే
కము లయిన కుందేళ్లు చచ్చెను. తర్వాత శిలీముఖుఁ డనుశ
శకరాజు తనమంత్రుల నందఱిని నాలోదించుటకుఁ బిలిపి
యొక్కడ నీళ్లు లేనందున నేఁగులగుంపు లిక్కడి? వచ్చి
మేఘములవలె నెల్ల దిక్కులను వ్యాపించెను. వానికాళ్లత్రొ
క్కుడుచేత ననేకము లగునకుందేళ్లు నలఁగి చచ్చెను. ఈ
యేఁగులయుపద్రవము మన కేలాగు లేక పోవును? ఏమి
చేయుద మని చెప్పగా బహువృత్తాంతములను గుర్తెఱిగిన
విజయుండను ముఫలికుందేలు శిలీముఖునిం జూచి యయ్యా

యేనుఁగు లిక్కడికి రాకుండఁ జేయుట ప్రయాసము కాదనెను. ఆ మాటకు శిలీముఖుఁడు సంతోషించి యోవిజయా నీతిశాస్త్రములను దేశకాలములను గుర్తెఱిగింపనీ వేషనిఁజూనిన నాని నిశ్చయముగా సిద్ధించు నని పలికెను. విజయుఁ డామాట విని దేవర వా రాజ్యాపించిన నే నిదిగో కార్యము సాధించుకొని వచ్చెద నని సెలవు దీసికొని లేచి యవతలికిఁ బోయి యేనుఁగులం జూచి నావంటి యల్ప దేహు లీయేనుఁగుల సమీపమునకుఁ బోయి యేలాగున మాటలాడవచ్చును? స్పృశించుచున్నదానివలె నేనుఁగు చంపును. ఆఘ్రాణించుచున్నదానిరీతిని బాము చంపును. సవ్యుచున్న వానికరణి రాజు హింసించును. మిన్ననచేయుచున్నవానిపగిది దుర్జనుఁడు వధించును. కాఁబట్టి నేను బర్వత శిఖరము నెక్కి గజరాజుతో మాటలాడెద నని నిశ్చయించి నగాగ్ర మెక్కి నిక్కి గజరాజుంజూచి యోయి గజరాజు! నీవు శుభ మవుఁగాక యని పలికెను. కరిరాజు విజయునిం జూచి నీ వెవఁడవు? ఎక్కడ నుండి వచ్చితివి అని యడిగెను. నేను దూతను, నన్ను భగవంతుఁ డయిన చంద్రుం డంపెను. అని కుండేలు చెప్పెను. ఏమి పనికి వచ్చినా వని యేనుఁ గడిగెను. ఆ మాటకుఁ గుండే లిట్లనియె. ఆయుధము దూసికొని తన్నుఁ జంపవచ్చి నను బంటు భయపడక యదార్థము చెప్ప వలయును. రాజు దూతను జంపఁ గూడదు. నేను స్వామి యాజ్ఞాపించిన ప్రకారముగాఁ జెప్పుచున్నాను. తనబలము నెదిరిబలమును లేస్సగా విచారింపక యజ్ఞానముచేత నెవఁడు కలహమునకుఁ బ్రయత్నము చేయుచున్నాఁడో వానికి విపత్తులు వచ్చును. చంద్రుఁ

దీనరస్సును రక్షించునిమిత్తము కుండేళ్ళ నంపెను. కాబట్టి మమ్మెవ్వరును బెడగించ లేరు. ఈసాస్సు చంద్రుని దయనందుచు నీనికి జగద్రసరస్సును వేరు వచ్చినది. శశవల లుంగఁ గుండేళ్లు ; వానిని గలవాఁడు కాబట్టి చంద్రుడు శశి యను వేరు వచ్చినది. మేము చంద్రునికి బిడ్డలవంటివారము. మమ్మె నేకులను మీరు నలఁగఁ ద్రొక్కి చంపి వైచితిని. ఈవార్త విని చంద్రునికి మిగులఁ గోపము వచ్చి యేనుఁగు లీప్రకార మెందునకుఁ జేసెనో తెలిసికొని రమ్మని నన్నంపినాఁ డని చెప్పఁగానే యాయేనుఁగు భయపడి, అయ్యో యజ్ఞానము వలనఁ జేసినాము, మేము తిరుగఁ బోవుచున్నాము, కోపము చేయ వలదని వేఁడకొనెను. మారా జయిన చంద్రునితోఁ జెప్పి సెలవు దీసికొనిపోండు. ఈసాయంకాలము నకఁ జంద్రుఁ డిక్కడికి వచ్చునని కుండేలు చెప్పఁగా నేనుఁగు నమ్మలేనిది యుండెను. తర్వాతఁ బ్రొద్దుగ్రుంకఁగా నే చెవలపోతు గజరాజును జంద్రునికొలుపునకు రమ్మని కొలనిదగ్గఁకుఁ బిలుచు కొని పోయి కొలనిలోఁ జంద్రప్రతిబింబమును జూపెను. మాయపరాధము నహింస వలెను. అజ్ఞానమువల్లఁ దప్ప చేసితిమి. ఇఁకమీఁద నీదిక్కునకు రాము. అని గజరాజు చంద్రప్రతిబింబమునకు మ్రొక్కెను. అంతటఁ జెవలపోతు హస్తీరాజును జూచి చంద్రుఁడు దయతో నిన్ను విడిచిపెట్టెను. నీమనసు వచ్చినవోటికి శీఘ్రముగాఁ బొమ్మని చెప్పెను. గజపమూహములతోఁ గూడ గజనాథుఁడు బహువేగముతో మఱి యొక వోటికిఁ బోయెను. తర్వాతి విజయుఁడు శిలీముఖునిచేం తకు వచ్చి యతిని పాదములకు మ్రొక్కి, దేవా యొకయుపా

యముచేత నేనుగూ లీకొలను విడిచి పోవునట్లు చేసి వచ్చితిని. ఇంక మన మీదోటు విషవక సుఖముగా నుండ వచ్చు నని యావృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పెను. శిలీముఖుఁడు విజయునిం గాఁగిలింతుకొని బహు విధంబులఁ బ్రశంసించి సుఖముగా నుండెను.

కాబట్టి రాజాకఁడున్నాఁడని చెప్పి కార్యము గడపునఁ గూడదా యని చెప్పితిని. వీఁడు యుద్ధుఁడు. అశక్తుఁడు. మనలఁ దక్కింప నేలాగున శక్తుఁ డవును. అల్పునిఁ బ్రభువుఁగా నేపించి శతశకపింజలములు మృతిఁ బొందినది విసలేదా యని పలుకిఁగా, నావృత్తాంతం బెట్లు చెప్ప మని ఁడు లడిగెను. ముసలికాకి యిట్లనియె.

బహు దినములక్రిందట నే నొకచెట్టుమీఁద వాసము చేయు చుండఁగా నాక్రిందఁ జెట్టుతోట్టలోఁ గపింజల మను పేరు గలపక్షి వాసము చేయుచుండెను. ఒకనాఁడు కపింజలము సాయంకాలమువఱకు నివాసస్థలమునకు రాకపోయెను. తర్వాత నేను దిగువపడి దిక్కులన్నియుఁ జూచుచుండు సమయమున దీర్ఘకర్ణుం డనుకుందేలాతోట్టలోఁ బ్రవేశించెను. వల దని నే నెంత చెప్పినను విసకపోయెను. పిమ్మట మఱి కొంత సేవఁగిఁ గపింజలము వచ్చి నావోట నీవెందునకు వచ్చి యున్నా వవతలికిఁ బొమ్మని చెప్పెను. బావులు చెఱువులు చెట్టుతోట్టలు మొదలైనవి యొకరి సొమ్ములు గావు. ఎవరా క్రమించుకొనినది వారిసొమ్ము. ఇప్పు డిచోట నేను బ్రవేశించితిని గనుక నీకు నిమిత్తము లేదు పొమ్మని దీర్ఘకర్ణుఁడు చెప్పెను. నాయిల్లు కన్నకొనుట నీకు దగునా ? యిప్పుడు

నీవు నావోపై నను విడిచిపెట్ట వలసినది. తగవునకైనను రావలసినది. లేకున్న నాతో జగడమైనను జేయవలయు నని కపింజలము కుండేటితో బలికెను. వ్యవహారిమునకు రమ్మని రా ననవచ్చువా ? పోద మని గూపక్షి తో గూడఁ గుండేలు నడచెను. నేను నా యిద్దఱతోఁగూడ వేమకగాఁ బోతిని. తిగార్తిఁ గొంత దూరము పోగానే కపింజలము కుండేటిని జూచి మనకుఁ దగవు తీర్చువారెవ రని యడిగెను. యమునా నదీతీర్థమునందు దధికర్ణుఁ డనుపేరు గలిగిన ధార్మికుఁ డైన జగ తమాంజలరాజు గలఁడు. అతని చెంతకుఁ బోయి మనము తగవు నీర్చుకొంద మని కుండేలు త్తర మిచ్చెను. పిల్లి యెల్లప్పుడు మిక్కిలి క్రూరహృదయు ను గలది. దాని నమ్మఁ గూడ దని నాకు బాగుగాఁ దెలియును. నీమనస్సున కేలాగు నమ్మకము పుట్టిన దని పక్షి పలికెను. ఆమాంజలరాధిపతి యాచార వంతుఁడు ఉత్తయుఁడు ధర్మశాస్త్రయును జదివినవాఁడు ; ఈ సమీపముతో నున్నవారందఱు నతని నెఱుంగుదురు. నీవు భయపడక నాతోఁ గూడ శీఘ్రముగా నమ్మని శశము చెప్పెను. భయము నీకు నాకు సమానమే, నాకుఁ గీడు వచ్చిన నీకు గాదా. చెప్పఁదగినబుద్ధి చెప్పితిని. నీవు వినక పోయిన నే నేమి చేయఁగల నని పక్షి యనెను. తిగార్తి నని రెండును దధికర్ణుఁ డుండెనువోటికిఁ బోయి దూరముగా నిలిచి, మోదధికర్ణ మేది అము స్థలముననున్న మై వివాదపడి నీచెంతకు వచ్చితిమి. పక్షిచాతము లేకుండఁ దగవు దీర్చి త్వరగా మ మ్మొసవలె నని చెప్పెను. దూరముగా నుండి చెప్పిన నాకుఁ జెప్పు వివపు, కమ్ములు గానరావు, సమీపము

నకు వచ్చి చెప్పిన వినవచ్చును, సమీపమున నున్న వస్తువు కంటికి నగవడును ; నాకు ముచుపటివలె నిందియవటుత్వము లేదు. మహావృద్ధ నైతి నని దధికర్ణుడు పలికెను. అవి కొంచెము దగ్గఱకు వచ్చెను. అప్పుడు మార్జాలము వానికి మిగుల సమ్మకము పుట్టునట్లుగా నిట్లనియె. ధర్మము చెరిచిన నది తన్నుఁ జెఱుచును. ధర్మమును రక్షించిన నది తన్ను రక్షించును. కాఁబట్టి ధర్మమును జెడఁగొట్ట రాదు. మరణకాలము సందుఁ దోడుగా వచ్చునది ధృమొక్కటే కాని, యితరమైన ధనము మొదలైనవానిలో నొక్కటైనను దంతోఁగూడ రాదు. నేను జెప్పెడుమాట సత్యము. నేను గల్లలాడువాఁడను గాను. కల్లలాడు దుష్టుఁడు సరకమునందుఁ బడును. సందియము లేదు. అహింసకు సమానమైన ధర్మము లేదు. పరభార్యలను గల్లివలెను, బురద్రవ్యముల నోటికుండపెంకువలెను, సర్వభూతిములను దనవలెను, ఎవఁడు చూచునో వాడు పరబ్రహ్మమును దెలిసికొనును. భయపడి తన్ను శరణుచొచ్చినవాని రక్షించిన సత్వమేధయాగము చేసిన ఫలము వచ్చును. ఈ ప్రకారముగా మార్జాలము చెప్పఁగా సవి నమ్మి మిక్కిలి సమీపమునకు వచ్చెను. రాగానే పిల్లి యారెంటి నొక్కసారిగాఁ బట్టి కాళ్ళతో నణచి చంపెను.

కాఁబట్టి యల్పుని బ్రభ్రవుగా నేవించి శశకపింజలములు మృతిఁ బొందెనని చెప్పితిని. వీఁ డల్పుఁడు గనుక రాజ్యాధ్యక్షుఁడు గాఁడు. అని ముసలికాకి చెప్పెను. అంతటఁ బక్షులన్నియు నీకాకి నిజము చెప్పెనని యులూకమునకు రాజ్యాభిషేకము నేయక తమతమనెలవులకుఁ బోయెను. తర్వాత

నులూకపతి వృద్ధవాయసమునగ్గఱకు వచ్చి రోషముచేతఁ గన్నుల నిప్పు లొలుకఁగా నోవృద్ధవాయసమూ ! నేను నీకేమి యపకారము చేసితివి ? నీ వెందునకు నారాజ్యమునకు విఘాతముఁ జేసితివి ? తీక్షణమైన బాణము దగిలిన గాయము మానును. గొడ్డంట నఱకఁబడ్డకొమ్మ చిగిరించును. కాన్చిచ్చు మంటలచేత మాడినతృణము తిరుగఁ బచ్చగిల్లును. నిష్ఠురోక్తులచేతఁ గొట్టఁబడ్డ వృద్ధయమునందలిగాయ మెప్పటికిని మానదు. కాఁబట్టి యింకమీఁద మీకును మాకును వైరము సిద్ధ మని చెప్పి తన నొప్పుకుఁ బోయెను.

అది కారణంబుగా నులూకంబులకును మనకును వైరము సహజమై ప్రవర్తించెను.

అని చిరంజీవి సెప్పిన విని మేఘవర్ణుం డయ్యా మన మిప్పుడు చేయవలసిన యుపాయ మేమో సాయంకాలమునకు ముందుగానే యాలోచింపవలసిన దని చిరంజీవితోఁ జెప్పెను. చిరంజీవి యిట్లనియె. స్వామీ సంధివిగ్రహములు నేయ నిప్పుడు సమయము గాదు. యానాసనదైవ్యధంబులుం గూడవు. సమాశ్రయ మొకటి యుక్తంబు. అది నేనేవిధముగానైనను జేయుచున్నాను. శత్రువులు బలవంతు లై యనేకు లుండినను బుద్ధిబలముచేత వంచించ వచ్చును. మునుపు బ్రాహ్మణు లొకపంచననిచేత వంచించఁబడలేదా ? అని పలికిన మేఘవర్ణుం డాంధ యెట్లని యడిగెను. చిరంజీవి యిట్లనియె.

తొంటికాలమునందుఁ గొండఱు బ్రాహ్మణులు యాగార్థముగా నొకమేఱ పోతును గొవి తీసికొనిపోవుచుండఁగా మార్గములో నొకవంచకుఁడు చూచి యామేఱపోతును వారు

విడిచిపెట్టి పోవునట్లు చేసి దాని నెత్తుకొనిపోవలె నని యాలోచించి వాచెంతకు వచ్చి యయ్యూ, మీరు మిగుల దొడ్డవాడు, కుక్కను మోసికొని పోవుచున్నా రేనుని యడిగెను. చీ, చిక్కేమి తెలియును పొన్నుని వానినూట నిగాకరించి బ్రాహ్మణులు పోవుచుండిరి. తద్వారా మఱికొంతసేపటికి వాడు మఱియొకవేషము వేసికొని వచ్చి యయ్యూ మిమ్మును జూచిన బ్రాహ్మణులుగా నున్నారు. ఈపెద్దకుక్క నెందుకయి మోసికొని పోవుచున్నా రనెను. ఇటు దెలియదు పొన్నుని వానినూట లక్ష్యపెట్టక బ్రాహ్మణులు మఱికొంతదూరము నాగి పోయిరి. పిమ్మట గొంతసేపటికి వాడికొకవేషము వేసికొని యోబ్రాహ్మణోత్తములారా మీరీశులగును మోయుటయేల, మీ కయచస్థ యెవరు తెచ్చి పెట్టి రనెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణు లానూటలు విని కొంచె మనుమానించి యిందలు నేకవాక్యముగా నిది కుక్క యని చెప్పుచున్నారు. ఇది యబద్ధముగా నుండదు. మన కేమో బుద్ధికి భ్రమ వచ్చినది యని నిశ్చయించుకొని యామేకపోతును విడిచిపెట్టి పోయిరి. తద్వారా వా డామేకపోతు నెత్తుకొని పోయెను.

కాబట్టి శత్రువు లనేకులు బుద్ధిమంతులయి యుండి నను వంచిప నచ్చును. నేను సాహసముతో శత్రువులను జయించెదను. నానూట నమ్మి చింత విడిచి యుండవలయును. నా దేహమునకు నెత్తురు పూరి మీరిందలు ఋశ్యశృంగవర్స తమునకుఁ జోయి యుండవలయును. నే నిచ్చటనుండి మనకు వచ్చిన యాపద నప్పించుకొనకు. ప్రమాత్నము చేయుచుండెదనని చెప్పెను. మేఘువల్లఁ దా ప్రకారముగాఁ జేసెను.

తర్వాత సూర్యాస్తమయము కాగానే యుపమర్దుఁ డనెడు ఘూకరాజు తనమంత్రులం జూచి శత్రులను నిశ్చేషముగాఁ జంపవలయును. ఒకఁడు శేషించినను మఱికు మందిది గాదు. అగ్నిశేషము, ఋణశేషము, శత్రుశేషము, నిలువఁగూడదు. కాబట్టి మనము త్వరగా నామఱి నెట్టుకడకుఁ బోయి కాకులు వెదకి చంపవలె నని పలికెను. మంత్రు లామాట నిని దేవర వారు చెప్పినది మహాయుక్తముగా నున్నదని యుపమర్దుని శ్లాఘించి యతనితోఁ గూడుకొని కాకినివాసం బగుతోటవద్దకుఁ బోయి యక్కడ నొకకాకినయినను గానక కాకు లన్నియుఁ జచ్చె ననుకొని తొగి వచ్చు సమయమునఁ జిరంజీవి కూసెను. ఆకూత విని గ్రుడ్లకూబలు పోయి చిరంజీవినఁ బట్టుకొని వచ్చి యుపమర్దునిదగ్గఱ నుంచెను. ఉపమర్దుఁ డతనిఁ జూచి నీ వెవఁడె వని యడిగెను. నేను చిరంజీవి యనువాఁడ నని యడి చెప్పెను.

నీవు మేఘవర్షునికీ బ్రధానమంత్రివి గావా? నీ నీ యవస్థ యేలాగున వచ్చెనని యతం డడిగెను. అయ్యా పన్నాలోచన యడిగిన నుపమర్దుఁడు బలవంతుఁడు గనుక నతని శరణుచొచ్చి బ్రతుకుద మని చెప్పినందున వీఁడు శత్రు నక్షపాతి యని కాకు లన్నియుఁ గూడి నన్ను ముక్కులఁ బొడిచి కాలం దన్ని యీలాగుచేసెను. ప్రాణములు పోలేదు, మీ రయినను బాగుగాఁ జంపుఁ డని చిరంజీవి చెప్పగా, నుపమర్దుఁడు విని రక్తాక్షుఁడు మొవలగు తనమంత్రులం జూచి వీని నేమిచేయునమనిన నందులో రక్తాక్షుం డిట్లనియె. శత్రువు హీనబలుం డయి యున్నప్పుడు దొరకిన నవశ్యము చంపవల యును. దయ చేత వాని రక్షించినట్లయిన మీఁదటికి వాఁడే

ప్రజలశత్రు వగును. కాబట్టి వీని నిష్కము చంపున మని చెప్పిన గ్రామాత్ముం డిట్లనియె. శరణుచొచ్చినవాని జంపిన మిక్కిలి పాప మని ధర్మశాస్త్రమునందు జెప్పబడి యున్నది. కాబట్టి దయచేత వీని రక్షింపుము. అని సతంఘ దీప్తాత్ముం డను మంత్రి జూచి నీకు నోచిన మాట చెప్పు మనిన, దీప్తాత్ముడు, అయ్య శరణాగతుని జంపుట యిదివఱకు నే నెక్కడ విసలేదు. మునుపు కపోతము, శరణుచొచ్చిన బోయ వానికి స్వశరీరమాంస మిచ్చెను.

కాబట్టి నీవును శరణాగతుల డయినయీ వాయసంబును దయ జూడవలయును. అని విని యువమర్దుండు వక్రనాసుం డనుమంత్రి జూచి నీవేమి సుడివెడిచి యడుగఁగా, ఈకాకిని జంఁగఁగూడదు. శత్రువులు తమతోఁ దాము విరోధపడుట మనకు మంచిది. తొల్లి వోరుండును, రాక్షసుండును, విరోధపడి వోరుండు ప్రాణములను, రాక్షసుండు రెండువలను, బ్రహ్మణుని కిచ్చిరి. ఆకథ జెప్పెద వినుమని వక్రనాసుం డిట్లనియె.

బుధయగ్రహారములో నొకబ్రాహ్మణుండు గలఁడు. అతఁడు మంచినడవడిక గలవాఁడు. అతనికి మంచియావులు రెండు గలవు. ఆయావుల సహారంపవలె నని యొకతెన్ను రుడు బహుదినములనుండి కనిపెట్టుకొని యుండి యొకనాఁడు రాత్రి రెండుజాములవేళ మబ్బువట్టి స్నాచినుకులు రాఁగా డట్ల మై చీకటిలో నొంటిగా బోవుచు నొకనిచెయ్యితఁదేస మి తాఁడఁగానే బెదరక నీ వెవ్వఁడ వని యడిగెను. బ్రహ్మ రాక్షసుండ నని యడిగెను చెప్పి నీ వెవ్వఁడ వని దొంగ నడి గెను. నేను దొంగ నని వీడు చెప్పెను. నీ వెక్కడికి బోవు

చున్నావని రాక్షసుని డకిగెను. బ్రహ్మణునియూపుల సపహ
రింపఁ గోవుచున్నాని మంగ చెప్పెను. నేనా బ్రహ్మణుని
బట్టఁ బోవుచున్నానిని రాక్షసుఁడు పలికెను. తర్వాత వా
నిద్దఱు బ్రహ్మణునిఁ బోవఁకటఁ బోయి నిలిచిరి. అప్పుడా
రాక్షసుఁడు చోరునిం జూచి నేను ముందుగా బోఁగాఁ బోయి
యీ బ్రహ్మణుని బట్టుచున్నాను. తర్వాత నీ నాపులను
చోరుకొని సొమ్ముఁ చెప్పెను. ఆమాట దొంగ విని నీవు
ముందుగా బ్రహ్మణుని బట్టి బ్రహ్మణుఁడు లేచి కేకలు
పెట్టనేని యరుగుసారుగువారు లేతురు. ఆ సమయముగో
నేను సరుగెత్తిపోవఁసినదే కాని యూపుల నెట్లు జూలుకొని
పోవఁజూచును? నేను ముందుగా నావలఁ దోలుకొని యీగ్రా
మము నాఁటి పోఁగాక నీవు బ్రహ్మణుని బట్టవచ్చుని
రాక్షసునితో జెప్పెను. అంతట నాయుద్ధఱు నాగ్రహము
చేత దేహములు దెలియక గట్టిగా మాటలాడఁగా నాసంహతి
చేత నింత బ్రహ్మణుఁడు మేల్కొని తలవాకికి వచ్చి యీ
సంగమునాత్రివేళ మావాటిట జగజమాడుచున్నారు, మీ రెవ
రని యడిగెను. వీఁడు నిన్నుఁ బట్టవచ్చిన బ్రహ్మరాక్షసుఁ
డని చోరుఁడు చెప్పెను. వీఁడు నీయూపుల సపహరింప వచ్చిన
దొంగ యని బ్రహ్మరాక్షసుఁడు చెప్పెను. అప్పుడు బ్రహ్మ
ణుఁడు తాముం త్రబలముచేతి బ్రహ్మరాక్షసుని వాఁడనొలెను.
అంతకు మునుపే దొంగ పరుగెత్తిపోయెను. కాబట్టి శత్రువులు
తమతోఁ దాము పోగుట మేలు. అదియునుగాక మహాస్మృ
తయిన శిబిచక్రవర్తి తనమాంసమును గోసి దేగ కిచ్చి శరణు

చొచ్చినకపోతమను రక్షించినాఁ డని చెప్పఁగా విసలేదా? నిన్న శిరసాగతునిం జంపఁ గూడదు.

అనిఁ విని యుపమర్దుఁడు ప్రాకారవర్తుం డనుమంత్రిం జూచి నీ తాత్ప్ర్యమేమి యని యడిగెను. నతండును వక్రనా నుఁడు చెప్పినట్లే చెప్పెను. అంతట రక్తాక్షుఁడు లేచి మ్రొక్కి యుపమర్దున కట్లనియె. పగవాఁడు నీనుఁడగు హీనవృత్తిచేత సణఁగి యుండి తనకు బలము గలిగినప్పుడు విజృంభించును. తనకుఁ గీడు చేసినటువంటి దుష్టునిచేతఁ జెప్పఁబడినవియ వాక్యములకు మెచ్చుకొను వెఱ్ఱివాఁడు గలఁడా? ఈ చిరంజీవి మునుపు ప్రత్యక్షముగా నీ కింకారము చేసినవాఁడు. ఇప్పుడు మంచిమాట లాడఁగానే వీని నమ్మఁ గూడదు. చేసినదోషము ప్రత్యక్షముగా నుండఁగా మూఢుఁడు మంచిమాటలచేత సంతోషించును.

అని యనేకవిధములుగా రక్తాక్షుఁడు చెప్పిన నుపమర్దుఁడు రక్తాక్షుఁడయి యతనిమాటలాదరింపక చిరంజీవినిఁ బిలుచుకొని తననివాసమునకుఁబోయి యతనిచేత సత్సంతానగౌరవంబునం గొలి పించుకొనుచుండెను. ఒక్కనాఁడు చిరంజీవివచ్చి యుపమర్దునకు మ్రొక్కి యయ్యా నీపగవాఁడు నీగుణములు తనయెదుట నేను స్తోత్రముచేసినందున మిక్కిలికోపముతో నన్నవమానపఱిచెను. ప్రాణముతీపని నేను బ్రదికియుండ నొల్లను. అవమానపడ్డ యీ బ్రదుకేల? నేనగ్నిలోఁ బ్రవేశించి దేహముచాలించెదను. నా కెవ్వరు నడ్డము రాకుండుం డని పలికెను. చిరంజీవి చెప్పిన మాటలన్నియు విని రక్తాక్షుఁడు వానిమనసు తెలిసికొంద మని వానిం జూచి నీవు చచ్చి యేమి చేయఁగల వని యడిగెను.

తాను జచ్చి గ్రుడ్లకూబగాఁ బుట్టి శీఘ్రముగాఁ గాకకులము నెల్లఁ బగ తీటునట్లుగాఁ బట్టి చంపుదు నని చిరంజీవి చెప్పెను. ఈవిధముగాఁ జేయుట నీకు ససాధ్యము. తొల్లి సూర్యుని, మేఘుని, వాయువును, పర్వతమును, భర్తగా నుద్దేశించి యొక మూషిక తనజన్మమునే యెత్తెను గాని యుత్కృష్టజన్మము నెత్తనేరదయ్యె నని రక్తాక్షుఁడు పలికెను. అది యెట్లని చిరంజీవి యడిగెను. రక్తాక్షుం డిట్లనియె.

ఒకమునీశ్వరుఁడు పుణ్యనదులలో స్నానము చేయుచు నొకనాఁడు గంగానదిలో స్నానముచేసి సూర్యోదయసమయ మన నర్ఘ్యజలములు దోసిటఁ బట్టుకొని యుండఁగా, నొక డేగ యొక యెలుకను గాల్గఁ దన్నుకొని యాకాశవీధినిఁ బోవు చుండఁగా నాయెలుక డేగకాళ్లలోనుండి వదలి గూముని దోసిటిలోఁ బడెను. అప్పుడు ముని దయగలవాఁడయి యాయెలుక కన్యక యగుఁగాక యనెను. అనఁగానే యది కన్యక యాయెను. ఆముని యాకన్యకను దనభార్యచేతికి నిచ్చెను. ఆమె దానిం దాను గన్నకూతుకంటె నెక్కువమక్కువతోఁ జెగచుచుండఁగా దానికి యశావము వచ్చెను. అప్పు డాముని మిక్కిలి మనోహర మైన యాకారిము గల యాచిన్నదానిం జూచి యిది పెండ్లి గాకమునుపు రజస్వల యయిన వృషలి యనఁబడును. దీనిం బెండ్లియాడిన వాఁడు వృషలీపతి యనఁ బడును. కాబట్టి తగినవరుని విచారించి త్వరగా దీనికిఁ బెండ్లి చేయవలె నని యెంచి మూడురోకములను బ్రకాశింపఁ జేయు చున్న సూర్యునిం దలఁచి మ్రొక్కిన సూర్యుండు ప్రసన్నుం డయి మునియెదుట నిలిచి నీయభీప్సిత మేమియని యడిగెను.

అయ్యా యీరూపవతి యైసచిన్నదానిం బెండ్లియాడుటకు మనుష్యులర్హులు గారని వివాహము చేయక నిలిపి యున్నాను. దీని భార్యగా మీరు బ్రగ్రహింపవలెను. ఇది నాకొరకయని మని చెప్పెను. అంత నాసూర్యుడు దాని మూషికగా నెఱింగి పరిహరింపఁ దలంచి, యో తపోధనావారిదుఁడు నా ప్రకాశమును మఱుగుపఱుచు చున్నాఁడు. కాబట్టి యతఁడు నాకంటె బలవంతుఁడు. అతనికి నీకన్య నిచ్చి పెండ్లి చేసినఁ దగియుండు సనెను. అతనిం బ్రార్థించి, మేఘుఁడు ప్రత్యక్షమయి నన్నేల రప్పించితి వని యడగెను. అయ్యా యీ చిన్నది నాకొమార్త, దీని నీవు భార్యగాఁ బ్రగ్రహింపవలెనని యతఁడు కన్యకను జూపెను. చూడగానే మేఘుఁడు చిఱునవ్వు నవ్వుచు మునిం జూచి, వాయువు నన్ను జెడఁగొట్టుచున్నాఁడు, కాబట్టి వాయువు నాకంటె బలవంతుఁడు, నీకూఁతు నతని కిచ్చినఁ దగియుండును గాని యితరుల కిచ్చుట తగునా యని మృదువులయిన పలుకులచేత నతని సమ్మతి పఱచి పోయెను. పిమ్మట నాముని వాయుదేవు నాగాధిచి తలంచిన సతండును జనుడెంచి యెదుట నిలిచి నన్నుఁ దలంచినకార్యమేమి యని యడిగెను. ఆముని యాకన్యక నతనికిఁ జూపి యిది నాకూఁతురు, దీని మిక్కిలి గారాబముగాఁ బెంచితిని, తగినవరున కిచ్చి వివాహము చేయవలయు నని తలంపు పుట్టి నిన్నుఁ బ్రార్థించితిని, ఈకన్యకను మనుష్యుల కిచ్చుటకు నాకు సమ్మతిలేదు, జగత్సృజుండె వయిననీకు నియ్యం దిలంచితిని, నీవు దయచేసి యీకన్యకం బెండ్లిగూడ వలయును, అందువల్ల నేను గృతార్థుడ నగుదు నని చెప్పెను. ఆమాట

వాయుదేవుడు విని, నే నందఱినిఁ జలంపఁ జేయుచున్నాను, పర్వతమును మాత్రము కదలింప లేను, నాకంటఁ బర్వతము నకు బల మధికము, కాఁబట్టి నీకూతును బర్వతమున కిచ్చి పెండ్లిచేసిన మిగుల మంచి దని చెప్పి యతినిచేత సెలవి దీసి కొని తనస్థానమునకుఁ బోయెను. అటుతర్వాతి నామని పర్వత చులలో శ్రేష్ఠమైన మేరుపర్వతము నారాధింపఁగానే, హేమాద్రి దివ్యరూపము ధరియించి మనియెడుట నిలిచి నావల్ల నీకుం గావలసిన ప్రయోజన మేమి యని యడిగెను. రూపవతి యగు నాకూతురూపనశాలి వయి సుందరా కారుడ వయిన నీ కిచ్చి పెండ్లిచేయవలె నని ప్రార్థించితిని, అని ముని పలికెను. రత్నసాను వామాట విని, యోముని శ్రేష్ఠుడా మూషికము చూచినఁ గొంచెముగా నగపడు చున్నది దానిశక్తి యేమని చెప్పవచ్చును. మిక్కిలి దృఢము లుగా నుండెడు పర్వతములను సహితము త్రవ్వి బొక్కిలు చేయుచున్నది. కాఁబట్టి నాకంట మూషికము బలశాలి, నీకూతును మూషికమున కిచ్చి పెండ్లిచేసిఁ బక్కఁగా నుండు నని చెప్పి తనస్థానమునకుఁ బోయెను. తదనంతర మాఋషి యా చిన్నదాని వెంటఁ జెట్టకొని ఋష్యాశ్రమములకుఁ బోయి యాచిన్నదానిఁ బెండ్లి చేసికొండని బ్రాహ్మణోత్తములతోఁ జెప్పఁగా, నింతచక్కనిచిన్నది మాయంట నుండఁ దగదు, రాజుల కయినఁ దగినదిగా నుండును, మాకు వలదు, మీరు పొండని బ్రాహ్మణోత్తమాలు చెప్పిరి. అంతట నా ఋషి మిగుల సిగ్గుపడి తనయింటికి వచ్చి యిది పెండ్లి గాక మునుపు రజస్వల యయిన ధర్మహాని యవును, కాఁబట్టి పూర్వ

యూయు ధరించి సంచరించుఁగాక యనిన నది మూషిక యయ్యె. అప్పుడు ఋషి మగయెలుకం జూచి యామూఁడెఱు కను దానికి నగటఁగట్టి విడిచెను. మునికి సూర్యమేఘవాయు మేరుప్రకృతులను బ్రత్యక్షము చేసికొనునంతిశక్తి యుండియు దాని యెఱుకజగ్గమును నూన్పఁ గూడకపోయెను.

అని పలికిన సుపమద్దండు రక్తాక్షుపలుకు లాదరించక చిర్రాజీవిం నాచి చేరంబలిచి యథాయు బిచ్చి యోదిరంజీవీ నీవు నేచ్చగా నాముట నుడు మని యతనికి నాహారము మొనఁబునవి యమరుత్తుటకుఁ ననవరిచారకుల నియోగించి బహుప్రేమ గలిగి యుండెను. అటువెనుక చిరంజీవి కొంత కాలం బుండి శత్రువులకుఁ గలిగిన బలాబును దుర్గస్థానంబు లను రహస్యచూర్గాంబులను దెలిసి ని శత్రువులను నాశనము చేయుట కిది సమయమని యెంచి యొనాడు ప్రౌఢున నుపాకంబులు దేనాము మఱచి నిద్రపోవు చుండగా, మునుపు గుహమట్లును బహుమంద యుపటవల్లఁ జేరిన యెరువు కొక్కరించి కొంత ముక్కునం గఱచుకొని కొంత గాల్గం దమ్మకొని దీసికొని పోయి గుహావ్యారాబులయందు దెల్ల నిండ నుంచి ఘూకంబులు బాఱఁజూచి నమ్మ నమ్మిన యా గ్రుడ్లకూబలఁ జంపుటవల్ల నాకు దోషము లేదు. శత్రువు లను ఎమ్మింపకయే చువఁ గూడదు. నమ్మ ముఖ్యముగా నమ్మిన మేఘవర్షునకు హితము చేయవలెను. ఏలికవాడు నీవ కునికి నేవని చెప్పచున్నాఁడో మాసని దీచ్చినచ్చుట యతనికి ధర్మము. ఇట్టి విషయముఁ బాపపుణ్యములు ప్రభువునకే వచ్చును గాని భృత్యుని కేమినిమిత్తము? మేఘవర్షున కీనను

యము తెలియజేయవలయునని యెంచి చివ్వున మేఘవర్షుని
యొద్దకుం నోయి యునికిఁ బ్రణామ మాచరించి, ముప్పగ
సాధించుటకు ముక్తమైన కాలమును గనుపెట్టి నీకుఁ దెలియఁ
జేయ వచ్చితిని. వెనుక నా సమాచార మంతయుఁ జెప్పెదను.
ఇప్పుడు మనవాగంధతు పుల్లలు శృణుములును ముక్కునం
గఱచుకొని వచ్చునట్లుగా నియమింపుము, అని చెప్పి తాను
మండుచున్న కొఱవి యొకిటి నేర్పుతో ముక్కునఁ గఱచు
కొని ముందుగా ఁడచెను. కాకములన్నియుఁ దృణకావ్యములు
ముక్కునఁ గఱచుకొని మేఘవర్షునితోఁ గూడ శత్రువులను
గెలుచుటకై వేషితో నాకాశిమార్గమున నెగిరి గుడ్లగూబ
లున్న గొబవాకటఁ దృణకావ్యములు నిండించెను. చిరింజివి
తనముక్కునఁ గఱచుకొని వచ్చిన కొఱవి తగిలించి తనశక్తి
లతో విసిరి మంట మండించెను. తర్వాతఁ బొగలును మంట
లును మిక్కిలి యధికమై గుహలోఁ బ్రవేశింపఁగానే, గుడ్ల
గూబలు భయభ్రాంతములై దిక్కుదిక్కులకుఁ బరుగెత్తి
గుహయందుగిరి వెల్లిపోవుటకు నెక్కడను ద్వారము గానక
వగచు చుండఁగా, లక్ష్మణుడు దనస్వామి యయిన యువమర్దు
నొద్దకు వచ్చి చిరింజివిని జంప రా దని నీవును సిమంత్రులును
జెప్పితిరి. ఇప్పు డీ ప్రకారముగా ననుభవింపవలసి వచ్చెను.
ఇటువంటి పాప మెక్కడ నైనను గలదా ! తనకు హితుఁ డైన
మంత్రయొక్క మాటలను వినిరాజు బుధునిత్రసహిత
ముగా విపత్తును బొందు నని పలికెను. ఉపమర్దుడు ఇన్ని
డై ప్రతికూల మైనకాలముగందుఁ బ్రాణులకు ధర్మ మధర్మ
ముగాఁ దోచును. కానిత్రోవ మంచిత్రోవగా నగవడును.

శత్రువు మిత్రుడుగాఁ గనఁబడుచు. కాబట్టి నాకు నీ వెంత హితము చెప్పినను వినక చిరంజీవిని బరిగ్రహించి యముని దగ్గఱకుఁ బోవుటకు మార్గము చేసికొంటిని. దైవమువల్ల వచ్చినదానికి మన మేమి చేయవచ్చును. పూర్వ మొక యక్షాహిణితోఁ బాండవబలం బుండఁగా నిశీధవేళలో నశ్వత్థామ యొకఁడే వారిని సంహరించు చుండునమయమునందు శ్రీకృష్ణస్వామి యక్కడ నుండియును నివారింపం జాలెనా? దైవశత్రుము దప్పింప నెవఁచేతను గాదు అని చెప్పెను. ఇంతలో మంట లధికమైనందున గ్రుడ్లగూబ లన్నియుఁ జచ్చి పోయెను. అప్పుడు కాకులు సంతోషించి నిజనివాసమునకుఁ బోయెను.

అక్కడ మేఘవర్షుడు మహావైభవముతోఁ గొలువై యుండి చిరంజీవిం జూచి యాలింగము చేసికొని తనగా సమ్మానించి, ఇన్నిదినులు శత్రువులు ముట్టట్లుగా నేవిధముఁ గొలిచి యుంటివి, నాకుం జెప్ప మనఁ జేతం డిట్లనియె. అయ్యా కాగ్ధార్థి యెవఁడొకవేళ వట్టి నేలను బండుకొనును, ఒకవేళ మంచి మెత్తని పటవులనిఁగఁ బండుకొనును, ఒకవేళ గూరగాయలు దినును, ఒకవేళ పక్షసోపేతి మైశాల్యమును భుజించును, ఒకవేళ బొంతి కప్పకొనును, ఒకవేళ మంచి సన్నబట్టలు గట్టుకొనును, దుఃఖమును సుఖమును మనస్సున నెంచెడు. అనువుగానివేళ నధికసామర్థ్యము గల వాఁడు సయితము శత్రువుల నై నను సేవించి సమయము వచ్చి నప్పుడు శత్రువుల గెలుచును. సకలదిక్కుల నుండెడు రాజులను బరాక్రమముచేత గెలుచుఁట్టి తమ్ములు గల యధిపతి.

రుఁడు సహిత మనుకూలము గానివేళఁ దనతమ్ములతోఁగూడ
సకలకష్టముల ననుభవింప తేదా? మత్స్య నేతాధిపతి యైన
విరాటరాజుదగ్గఱ కావినస్త్రుములు గట్టుకొని కంకుభట్టను
పేరీచే యుధిష్ఠిరుఁ డుండెను. నాలుగుఁడను పేరీచే వంటలవా
డై భీముఁడు కాలము గడపెను. పేడియై స్త్రీలకు నాట్యము
నేర్చుచు బృహన్నల యరుపేరీచే నర్జునుఁడు వర్తించెను.
దామగ్రంథ యరు పేరీచే సకలఁ డశ్వశిక్షకుఁ డాయెను.
తంత్రీవారుఁ డనుపేరీచే సగాదేవుం డాలగాపరిగా నుండెను.
తర్వాతఁ గాల మనుకూలించి గాఁగానే దుర్యోధనుఁడు మొద
లుగాఁగల శత్రువుల నందఱిని గెలిచి సకలసామ్రాజ్యములను
భవించిరి. కాబట్టి నేను మహాకీనదశచేతను శత్రువులఁ
గొలిచి పగ నాధించితిని.

అని చిరగజివి చెప్పిఁ మేఘవర్ణుండు నాదరంబుగా సతని
వీక్షించి శత్రువాధ్యక్షుఁడఁ గొంచె మైన శంక లేక ధైర్య
ముతో నెట్లు వర్తించితిని చెప్ప మనినఁ జిరంజివి యిట్లనియె.
దేవా వినుము, ఉలూకపతి యైనయుపమర్దుని మంత్రులతో
రక్తాక్షుం డనువాఁడు నీతిశాస్త్రము చక్కగాఁ దెలిసివాఁడు.
సజ్జనుఁడు బ్రహ్మఁడు. ఋతక్రమము గలవాఁడు. క్రూరుము
కానినడవడికి గలవాఁడు. సర్వజనులచేత స్తోత్రము చేయఁ
బడివాఁడు. నాకంటె నెక్కువ బుద్ధి బలము గలవాఁడు.
ఐన్నఁ జంపవలె నని యుపమర్దునితో నెంత చెప్పినో నశఁడు
విక యితరు లై నతనిమంత్రులతో నాలోచించి, శరణాగతు
లను జంపఁగూడ దని వారు చెప్పగా, వారిమాట విని ఐన్నఁ
దనయింటికిఁ బిలుచుకపోయి యింత తెచ్చుకొనెను. నీ నతి

సమర్థుడన, గావున శత్రువులను గెలిచితివి. తాకు సమయము గానప్పుడు శత్రువులకు లొంగియుండి తగావీతి శత్రువులను గొంచుట మంచిది. మును సౌకర్యవ్యసర్పము కప్పలను దన వీపు మోసి సమయము వచ్చిపప్పు డన్నిటినిం జంపెను.

అనిన మేఘవర్ణుం డక్కడ వినవలయు నాకుం జెప్ప మనిన జిహ్వీని యిట్లనియె. మ దవిఘ్నం డను పేరు గలయొక సర్ప మాంకటిచేత బీడితి మై కప్పలు గల యొకొలనిసమీప మునకుం బోయి జలవాదుం డనుకప్పను జూచి మహాదీనత్వ ముతో సీచమైన కఠినస్వరముని నిట్లనియె. నాపొట్టకొఱకు నెవ్వరి సమగ కుండ నిదివలకుం గలము గడపెతిని, ఇప్పుడు మీకు భృత్యుండ నై యుండ నిలపివచ్చెను. నే నేమిచేయు దును, నన్ను దైవ మీగతికి దెచ్చెను. అనిన మండుకా ధీశ్వరుం డగుజలసాదుండు విని, మ మ్మిప్పు డాశ్రయించుటకుం గాణం బేమి యని యడిగి, మందవిఘ్నం డిట్లనియె. నిన్ను నిర్ధరాత్రివే నాకటిబాధచేత నిట్టట్లు దిరుగుచుండగా, నొక బ్రాహ్మణకుమారుడు వచ్చి కాక నన్ను ద్రోక్కెను. నే నత్యుగ్రముగా గఱచితిని. అంతట సతతం విష మెక్కి మూర్ఛిల్లగా, నాచిన్న వానితండ్రి చూచి మిక్కిలి దిగులు పడి మంత్రనాదులను బిలుచుకొని వచ్చి మంత్రంపించి మందు లిప్పించి యతని బ్రదికించుకొని నన్ను మనస్సులో దలచి, అధిక మైకొపముతో గన్ను లెఱ్ఱచేసికొని తనబంధు వులం జూచి నాచిన్నవాని గఱచిన చెడుపురుగు తనకు నాహరి మైకొప్పలను మోసి మిక్కిలి యాకటిచేత డస్సి పరు గెత్తలేక యాకొప్పులు దయచేసి యిచ్చిన యాహారమును

భక్షించి వానిలో నొకటై సంచరించుగాక యని శపించెను. నే నచ్చట సమీపమునం దున్న పుట్టలో నుండి యీమాట లన్నియు వింటిని. సిద్ధగుడెబ్బ సయినను దప్పించుకొన వచ్చును గాని బ్రాహ్మణవిశాపము దప్పించుకొనఁ గూడదు. ఇప్పుడు నీవే దిక్కని వచ్చినాను. దయఁగో నన్ను దగ్గఱఁ జేసి నీభృత్యునిగా నేలి నా కింత యాహార మిచ్చి కాపాడవలెను. మునుపు మా మీపెద్దలు వివేకము లేనందున మైత్రి సేయ నొక్క నృధాగాఁ బగలు చేసికొనిరి. వా కేమి మూటగట్టు కొని పోయిరి? ఇప్పుడు మీరు నేను మైత్రిఁగోఁ గూడి యుండము. అని చెప్పఁగా మండుకరాజు సంతోషించి యాబిలేశయును వీఁపుమీఁద నెక్కి కూర్చుండఁగా, సతని మంత్రులను వచ్చి తమరాజుతోఁ గూడ నానివీఁపెక్కి కూర్చుండిరి. అంతట మందవిఘ్నండు కొంతసేపు తిరిగి యల సినవానివలె మెల్లమెల్లగా నడచుచుండెను. జలరాసుఁడు మెల్లమెల్లగా నడచెద వేమి యని యడిగెను. ఆహారము లేదు గనుక నడవలేక చిక్కితిని, మీ రియ్యకుండిన నాకాహార మెక్కడిది? ఇప్పుడు నా కేమైన నాహార మిచ్చి రక్షింపక పోయినఁ బ్రాణములు నిలువవు, అని మందవిఘ్నండు పలికెను. ఈమాట మండుకరాజు విని పన్నగమునందుఁ గరుణించి, యీలసిని నుండెడు కప్పలను నీకుఁ గావలసినంతవఱకు నాయాజ్ఞమీఁద భక్షించి శీఘ్రముగా వచ్చి నాకు వాహన కార్యము నెఱవేర్చు మని చెప్పెను. మందవిఘ్నండు మహా ప్రసాదం బని యతని సతనిమంత్రులతో నచ్చట దించి జల మధ్యమునకుఁ బోయి కావలసిన కప్పలను భక్షించి వచ్చి మునుపటివలెనే వాహనకృత్యము చేసెను. ఈప్రకారముగాఁ

గొన్నిదినములకు జలపాదుఁడు దప్పఁ గొలనిలో నుండెను కప్పల నన్నిటిని భక్షించెను. తర్వాతఁ గొలఁగ గప్పలు లేనందునఁ గడపట జలపాదుని భక్షించి పోయెద నని యతని చెంతకు వచ్చి యతని భక్షించి సర్పము స్వేచ్ఛగాఁ బోయెను. నేను శత్రువుల నాశ్రయించి వగ సాధించితిని. అగ్ని యడ పని దహించునవును చెట్ల మొదల్లు నశించవు గనుక తిరుగఁ జిగించును. అటువలెనే శత్రువులను గొడఁపిని నశింపజేసి, కొండఱిని నిలిపిఁ గొన్నార్లకు వారు తిరుగ బలవంతులై వత్తురు. అగ్నిశేషము, ఋణశేషము, రోగశేషము, శత్రుశేషము, నిలిచియుండనా నానాటికి వృద్ధిబొందును. కాబట్టి శత్రుశేషం బుంచఁ గూడదు. నీవు నిశ్శేషముగా శత్రువులను సంహరించిన భాగ్యవంతుఁడవు. రాజు వ్యసనములయందు సక్తుఁడు గాక ప్రజలను సంతోషపెట్టుచుఁ గామక్రోధలోభ మోహమదమాత్స్యములను విసర్జించి, సత్యము, ధర్మము, శౌచము, సహనము, మొదలైన సుగుణములు గలవాడై, తాఞ్చిద్రములు కలఁబడనీయక తనమనస్సులఞ్చిద్రములు తెలిసికొనుచు, దేశకాలములను గుర్తెఱిగి, నాస్తిమి, అమాత్యుఁడు, సుహృద్దులు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము, అని యెడు సప్తాంగముల భక్షించికొనుచు, మహాధాన్వికుఁ డని జనులచే ప్రోతముచేయఁబడి, తనరీతిక్కు లయందుఁ బ్రకాశింపజేసెనా, అతఁడు దేవాంశమువలనఁ బుట్టినవాఁ డని తెలియఁదగ్గది. శూరుఁడు తీక్ష్ణ మై యాయుధములచేతి, యుద్ధభూమియం దెదిగించి శత్రువులను మాత్రము సంహరించును గాని, బహుసైన్యములను జంపలేడు. మంచి

యుపాయముచేతనైన నరాతులఁ బుత్రమిత్రకళిత్రబంధు
సహితముగా నశింపఁజేయును. ఏపనికి నుద్యోగించినను దైవ
మనుకూలించిన నాపని సిద్ధించును. దైవము ప్రతికూలించెనా
పురుషప్రయత్నముచేత మాత్రమే సిద్ధింపదు. కాబట్టి
దైవానుకూల్యము లేనిపురుషప్రయత్నము నిరర్థకము దశ
రథరాముఁడు తాపనవేషము ధరించెను. బలిచక్రవర్తి బంధిం
పంబడెను. హంతుపుత్రులు నశవాసము చేసెరి. యాదపు
లొకరి నొకరు గొట్టుకొని చచ్చిరి. సముహరాజు సకలకష్టము
లనుభవించెను. భీష్ముఁడు శరశల్పమునందుఁ బండుకొనెను.
నారాయణుఁడు వామనాకారము దాల్చెను. రావణాసురుఁడు
గార్తవీర్యార్జునుని పరాక్రముమునకు నొదిగి యుండెను.
ఈజగంబు సర్వంబును దైవప్రయత్నమువల్ల జగియుండును.
మూఁడుడైనవాఁ డిది తెలిసికొని లేడు. బుద్ధిమంతుఁ డైన
వాఁడు తెలిసికొని స్థిరచిత్తుఁ డై యుండును. శాస్త్రముచేత
బుద్ధియును, మంచినీటియును నేలును, చంద్రునిచేత రాత్రి
యును, నీతిచేత దొరతనమును, అలంకరింపంబడును. సూర్యుఁడు
చీకటిని బోగొట్టుటలు హేమంతియుతువు శరత్కాలమును,
కృతస్నత్వియు సుకృతమును, వివేకియు దుఃఖమును, నీతి
యాపదను, దుగ్గీతి సంపదను, విషాదము సంశోషమును,
బోగొట్టును. కాబట్టి నీతిచేతఁ బ్రజలును బాలించినరాజు
సుఖము ననుభవించును. అని చెప్పిన చిరంజీవిపలుకులకు
మేఘనర్థుఁడు సంశోషించి యతనికి సర్ధరాజ్య మిచ్చి, తానును
సామ్రాజ్య మనుభవించుచు సుఖంబున నుండెను. అని విష్ణు
శర్మ చెప్పినసంధివిగ్రహము విని, రాజుండయులు సంతసిల్లెరి.

ల బ నా శ ము

ధ

—:0:—

ఒకమొసలి యొకకోతితో స్నేహముచేసి మోసపోయి నట్లు మూఢుఁ డైనవాఁడు తనకు దొరకినయర్థము నితరుల మంచిమాటలకు మోసపోయి యజ్ఞానముచే విడిచిపెట్టును. అని విష్ణుశర్మ చెప్పఁగా, రాచకొమారులు విని, మొసలికిం గోతికి నెట్లు స్నేహ మాయెను? మొసలి యెట్లు మోస పోయెను? మాకు విశదముగాఁ జెప్పుమనిన, విష్ణుశర్మ యిట్ల నియె. నమూద్రతీరమునందు బలవర్ధన ముచేరు గల యొక కోతి గలను. అది ముసలి దై నందున మఱియొక వానరవతి చేత వెళ్లఁగొట్టఁబడి సిగ్గుచేత నా దేశము విడిచి పోయిపోయి యొకపదీతీరమున మధుగర్భం బుమేసిచెట్టు ఫలభరితం బై యుండఁగాఁ జూచి, యచ్చట నిలిచి, దానిపండ్ల చేతఁ ననశరీ రమును గోషించుకొను చుండెను. ఇవ్విధంబున నుండఁగా, నొకనాఁ డామేసిచెట్టుననుండి యొకపండు నీటిలోఁ బడెను. అందువల్ల మనోహర మైసర్వని యొకటి పుట్టెను. ఆశబ్దమును గోతి విని, సహజమైన చపలత్వముచే, మేసిపండ్లు నీటిలోఁ బడుచువును చెవుల కింపై సశబ్దమును జేయుచున్న వని యా పండ్లు కొన్ని రాల్చెను. తదనంతర మచ్చటఁ గ్రింద నున్న యొక మొసలి క్రూర ముచేరు గలది దై వవశమువలన లోపల నుండి నీళ్లపైకి వచ్చి యాపండ్లు భక్షించెను. తర్వాత మధుర మైన యాహారము దొరకుటవల్లఁ దృప్తిఁ బొంది యాబలవర్ధ నుం డుచువానరునితో స్నేహము చేసి యచ్చటనే బహుదినము లుండెను.

అంతట నా మొసలిభార్య పతివిరహమును సహింప లేక పతిని వెదకి వచ్చుటకై యొకదూతిక సంపించెను. ఆదూతిక వెదకుచు వచ్చి వానరమును జూచి శీఘ్రముగాఁ బోయి యమ్మా నీపెనిమిటి మర్కటముతోఁ గూడి క్రీడించుచున్నాఁడని యున్నది కొన్నియు లేనివి కొన్నియుం జెప్పెను. పిమ్మట నొకనాఁడు, మకరము కొన్ని మేడిపండ్లు దీసికొని యింటికిఁ బోయెను. అతనిభార్య దూరమునుండి యతనిం జూచి యొడలికిఁ దైలము రాచుకొని చెలికత్తెలు చుట్టును గూర్చుండి యుండఁగాఁ బాడుకొని యుండెను. అట్టిభార్యను వీక్షించి మొసలి మిక్కిలి విషాదమును బొంది దీనికి దేహ మేమి, ఏల పండుకొని యున్నది యని దానిచెలికత్తెల నడిగెను. దీనికి ససాధ్య మైనరోగము వచ్చినది, ఇదివఱకుఁ బ్రదికియుండుట యెక్కువ, నిన్నుఁ జూచి ప్రాణములు విడిచెద నని యాశ చేత బ్రదికి యున్నది యని యొకతె చెప్పెను. ఆమాట మొసలి విని దిగులుపడి, నా ప్రాణ మైనదిచ్చి దీనిం బ్రదికింప వలయు నని పలికెను. పిమ్మట సఖి మొసలిం జూచి, నేను వైద్యునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి నీభార్యను జూపించితిని, అతఁడు చూచి కోఁతిగుండెకాయ దొరకిన మందు చేసి యిచ్చెదను, ఆమందు వల్ల నిది బ్రదుకును, లేకుండిన బ్రదుక దని చెప్పినాఁడనెను. అనంతరము క్రకచుఁడు తనలోఁ దా నిట్లని యాలోచన చేసెను. ఇది యేమి కష్టము సంభవించెను. బలివర్ధనుఁడు దప్ప నాకుఁ గోఁతి యెక్కడ లభించును. గుండెకాయ యెక్కడఁ దెత్తును. వానిఁ జంపిన బహుదోషము భార్యను బ్రదికించుట ముఖ్యకార్యము. మిత్రుఁడు మంచిగుణములు

గలవాడు. ఇద్దఱుఁ బాఠ్య మిత్రునికంటె నధికరాలు. కాబట్టి మిత్రుని జంపి భార్యను బ్రదికించుట ధర్మము. అని నిశ్చయించుకొని బలవర్ధనుని సమీపమునకు మెల్లఁగాఁబోయెను. మెల్లఁగా వచ్చుచున్న మొసలిం జూచి నీ వెందునకు మెల్లఁగా నడచుచున్నా వని బలవర్ధనుం డడిగెను. నీతోఁగూడ బహు దినములు స్నేహము చేసితిని గనుక నిన్ను మాయొంటికి నొక సారి యైసను బిలుచుకొని పోకపోతి ననునంకోచముచేత మెల్ల గా నడచుచున్నాను. ఈలోకములోనివారు తమకొక ప్రయోజనము చుద్దేశించి యొకరిని బ్రేమించుచున్నారు. నీవు ప్రయోజనము చుద్దేశింపకయే దయగలవాడవు. అని మొసలి చెప్పెను. ఓయీ! ఇది యొకయుపకారమా! నీతోఁగూడ సంతోషముగా నిచ్చట వాసము చేయుచు రాజ్యము తొలఁగి పోయి నందున వచ్చిన దుఃఖమును బోఁగొట్టుచున్నాను. దుఃఖమును భయమును పోఁగొట్టి రక్షించునట్టి శ్రేష్ఠుడైన మిత్రుడు ప్రీతికి నమ్మకమునకుఁ బాత్రుండు మిత్ర మను నీయక్షరద్వయము నెవఁడు కల్పించినాఁడో వాఁడు మహా పుణ్యాత్ముడు అని వారుఁడు పలికెను. మొసలి యామాటలు విని సంతోషించి నీవు నావీడుమీఁద నెక్కి మాయిల్లు చూడ రావలసి నని చెప్పెను. బలవర్ధనుండు మంచి దని గ్రహమువీఁపు నెక్కిెను. తర్వాత మొసలి బలవర్ధనుని వీఁపు నెక్కించుకొని నడచుచు నిట్లని వితర్కించెను. ఇప్పుడు నేను స్త్రీకార్యము గొప్పది చేసి మిత్రుఁ జంపుచున్నాను. ఇది మహాదారుణమైనదని నేను నిందవా లయ్యెదను. బంగారము, మొక్కగుణములు తెలిసికొనవలెననిన ఒరగంటిమీఁద

నొరసి తెలిసికొనవచ్చును. పురుషునిగుణములు తెలిసికొనవలె ననిన అతని నడవడికవల్లఁ దెలిసికొనవచ్చును. వృక్షభము యొక్క గుణము తెలిసికొనవలె ననిన, భారము వహింపఁజేసి తెలిసికొనవచ్చును. స్త్రీగుణములు తెలిసికొనవలె ననిన, ఏయపాయముచేతను నెంతబుద్ధిమంతుఁ డయినను దెలిసికొన లేడు. ఇటువంటి స్త్రీనిమిత్రము నేను మిత్రవధ యెట్లు చేయుదును? అని వితిర్కించునమయంబున, బలవర్ధనం డా మాటలు విని, ఓన్నహితుఁడా! ఇప్పుడు నీ వేమి చెప్పితివని మొనలి నడిగెను. ఏమి లేదని మొసలి చెప్పెను. అది చెప్ప నందున వానరుఁడు సందేహించి నేనడిగిన మొసలి యేమియును జెప్పకపోయెను. ఇందునకు హేతు వేమి? నేను వీనిమనసు లోనిమాట నాప్రజ్ఞచేతను బయటికిఁ దీసెదను, అని నిశ్చయించి యోన్నహితుఁడా! ఇంట మాచెల్లె లయిన నీభార్య సుఖముగా నున్నదా యనెను. నీచెల్లె లసాధ్య మైనవ్యాధిచేతఁ బీడింపఁబడి యున్నది. బ్రదుకుట కష్టమని మొసలి చెప్పెను. వైద్యులకు మాంత్రికులకుఁ జూపించి యావ్యాధి కేమైనను బ్రతిక్రియ చేయింప లేదా? అని వానరుం డడిగెను. వైద్యుల నడిగినఁ గోఁతిగుండెకాయతో మందు చేసి యిచ్చి నఁగాని బ్రదుక దని చెప్పిరిని ప్రియురాలివిషయమైన దుఃఖ ముచేతఁ దెలివి లేక మొసలి వానరునికిఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

వానరుఁ డామాటలు విని, తనప్రాణములు పోయిన వని యెంచుకొని, ఆయ్యా! వ్యర్థముగాఁ జచ్చిపోతిని, వార్ధి కమునకును నింద్రియములను జయింపనివాఁడ నై నందునకుఁ పూ ముఖభవించుచున్నాను. రాగముతోఁ గూడుకొన్నవాఁ

డరిణమున బహుకాల మున్నను ఫలము లేదు. ఇంద్రియ నిగ్రహము గలనాఁ డిట్లు సరిగ్గ మున్నును దపస్సు సిద్ధించును. గాగము విడిచి వినయశీలుఁడై ధర్మాధర్మము లెఱిగి సత్యదియాశౌచములు గలిగినవానికి గృహమే తపోవనము. దండము, కావిగుడ్డలు, తల బోడిచేయిగమకొనుట, భిక్ష మెత్తుట, చరువుట, వీరిచేతఁ దపస్సు సిద్ధింపదు. అని తన మనంబునం జరిఱించి, దైవవశంబున నొక యుపాయంబు దోచి మొసలితో నిట్లనియె. ఓన్నేహితుడా! నిపు పిచ్చిని చేసితివి. ఈమాట మునుపే యేల చెప్పక పోయితివి? నాకు మునుపే తెలిసి యుండిన, అమందు నేను గూతనే తీసికొని వత్తును. నేను ముసలివాడ నై నందున మోయలేక నాగుండె కాయ యీ చెట్టుకొట్టకొని మృదు జెట్టి యున్నాను, ఇప్పుడది తీసికొని పోవుట యుచితము. ధర్మమును, అర్థమును, కామమును, గోరినవారు బ్రాహ్మణుని, రాజును, స్త్రీని, రిక్త హస్తములఁ జూడఁ బోరు. నీవు బుద్ధహీనుఁడవై యీసంగతి మునుపే నాతోఁ జెప్పినందునఁ గార్యముఁకుఁ గొదవ వచ్చెను. అని చెప్పఁగా మొసలి విని మన మిప్పుడు తిరిగిపోయి గుండె కాయఁ దీసికొని వత్తము. దాని చేతనే కదా నాభార్యప్రాణములు రక్షింపఁబడును. అని మేడిచెట్టుచెంతకు వాసరునితోఁ గూడఁ దిరిగి వచ్చెను. అప్పుడు వాసరము శీఘ్రముగా నా చెట్టుమీఁద నెక్కెను. ఓన్నేహితుడా! శీఘ్రముగా గుండె కాయఁ దీసికొని రమ్మని మకరము వాసరమును బిలిచెను. సీగుణము నాకుఁ దెలిసినది, ఇంకమీఁద నేను వస్తునా, నేను ముసలికోఁతనిగాని గాడిదను గాను. ముందుగా స్నేహము చేసి

తర్వాత విరోధపడిపోయి తిరుగ వచ్చునంతఁడు, నక్కనూటలు విని సింహము దగ్గఱికి వచ్చిన గాడిదవలెనే చెడిపోవును. అని వానరము చెప్పెను. అది యెట్లు చెప్ప మని మొసలి యడిగెను. వానర మిట్లనియె.

ఒకవనములో నొకసింహము కలదు. దానికి భృత్యుఁడుగా నొకనక్క యుండెను. ఒకనాఁడు సింహము మహాదీనత్వముతో నక్కను జూచి, నాకు మహాదరవ్యాధి సంభవించినది. గాడిదచెవులు గుండెకాయయును భక్షించిన, ఆ రోగము కుదురును. ఇంకొకమందుచేత గుదురదు. కాబట్టి మహాప్రయత్నముచేత గాడిదను దీసికొని రమ్మని చెప్పెను. ఆనూట విని నక్క మహాప్రసాద మని గార్దభమును బిలుచుటకై పోయి, పట్టణసమీపమున నొకచాకలివాని బక్కగాడిదను జూచి, తనమాటల నేర్పుచేత నాని బేలువుచ్చి తీసికొని వచ్చి సింహమునకు సప్పించెను. సింహము దానిఁ బట్టుకొనవలె నని లేవఁగానే యది భయపడి పరుగెత్తెను. తర్వాత సింహము నక్కను జూచి, నాకు దొరకిన ఖరము పరుగెత్తి పోయెను. ఏమి చేయును ననెను. నా ప్రజ్ఞాబలముచేత దానిఁ దిరుగఁ బిలుచుకొని వచ్చెదనని చెప్పి, నక్క మరల గార్దభము చెంతకుఁ బోయి యిట్లనియె. నీవు మిక్కిలి పాపము చేసినందున గాడిదవై వుట్టితివి. కాబట్టి చాకలవానిమఱులగుడ్డలు మోసిమోసి కృశించి పోవుచున్నావు. లేనియెడ నావలెనే స్వేచ్ఛావిహారముతో సంచరించుచు వనమునం దుండవా? దైవము నాకిచ్చినపగిది నాహారము నీ కియ్యక పోవునా? అని పలికిన సింహము ఇన్నఁ జగప వచ్చెను గనుక నేను పరుగెత్తి

వచ్చితి నని గాడిద చెప్పెను. ఆమాట విని నక్క యిట్లనియె. ఓపెచా! నీకుఁ దెలియక పోయినది. సింహము నిన్నుఁ జంపుటకై లేచినది గాదు. మఱే మనిన, నీవు వచ్చినసంగతి యితరములైన సింహములు శార్దూలములు మొదలైన వానికిఁ దెలియఁ జేయుటకై లేచినది. నీ వెప్పుడు వత్తువని యెదురు చూచుచున్నది. నాయేలినవానితోడు సందేహము లేదు. నామాట నమ్మి రమ్మ. నాతోఁగూడ బ్రదికి యున్నమట్టుకు సుఖ మనుభవింపుము. ఇంకమీఁద నీవే స్నేహితులకు హితము చేయఁబోవుచున్నావు. నీవును నేనును సింహమునకుఁ బ్రధాన భృత్యులమై యుండుదము. వేయిమాట లెందుకు? మనుష్యులలో ధర్మార్థకామములను గోరెడువారికి శుభములు బహు విఘ్నములు గలపగా నుండును అని చెప్పఁగా ఖరంబు విని నేను నీతోఁగూడ వచ్చెద నని చెప్పెను. అంతట నక్క నీవు భయపడకుము, రా, నన్ను నమ్ము మని చెప్పి బుద్ధిలేని గార్ద భమును దిరుగఁ దీసికొని పోయి సింహమునకు నప్పగించెను. తర్వాత సింహము దానిం బ్రీతిగానే పట్టుకొని చంపి నక్కను జూచి నీవు దుస్తరమైనకార్యము చేసితివి. నీవంటి సమర్థు లీలోకమున లేరు. అని భూషించి నీవు క్షణమాత్రము దీనిఁ గనిపెట్టుకొని యుండుము. నేను స్నానముచేసి నిత్యకర్మము దీర్చుకొని వచ్చి యాయకాషధము భక్షించుచున్నా నని సింహము పోయెను. సింగము పోగానే యిది యేమో మహాకాషధ మని యెంచి గాడిదచెవులు గుండెకాయ నక్క తానే భక్షించెను. తర్వాత సింహము వచ్చి గాడిదచెవులు గుండెకాయయు నెక్కడఁ బోయె నని యడిగెను. బుద్ధిహీను

నికీఁ జెప్పులును గుండెకాయయు నుండునా ? అవి యుండిన
వాఁ డిట్లైందున కవు సని సక్క ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.
కాఁబోలు సని సింహ మూరకుండెను. కాఁబట్టి నేను ముసలి
కోఁతిని గాని గాడిదను గానని చెప్పితిని. ఇంక నన్ను వంఁచింప
నీకు శక్యము గాదు నీవు పోయి నీళ్లు ద్రాగుచు నుండవలసి
నది యని వానరము చెప్పఁగా విని మొసలి దొరకినదానిని
బోఁగొట్టుకొనిపోయెను. అని విష్ణుశర్మ చెప్పిన లబ్ధనాశం బను
నాలవతిం త్రమును రాచకొమారులు విని మిగుల సంతోషము
నొందిరి.

అసంప్రేక్ష్యకారిత్వము

—:0:—

నిజముఁ గల్గయుం దెలిసికొన లేక క్రోధముచేత నుజుల కెగు చేసినవాఁడు పామును జంపినటువంటి ముంగిసను వధించిన బ్రాహ్మణునివలెను మహాత్మైస మనోవ్యధనుబొందును.

అని విష్ణుశర్మ చెప్పఁగా రాజపుత్రులు విని ముంగిస పాము నెందునకుఁ జంపెను? ఆముంగిని బ్రాహ్మణుఁ డేల వధించెను? మాకుఁ దెలియఁ జెప్ప వలయు ననిన, విష్ణుశర్మ యిట్లనియె.

గౌడదేశంబున నొకయగ్రహారంబు గలదు. అందు దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. ఆయనభార్య యజ్ఞసేన. ఆమె పురాకృతపుణ్యముచేతను గర్భంబు ధరించెను. బ్రాహ్మణుఁ డామెను జూచి మిగుల సంతోషించి అసంతములై సోఁరికలు గోరుచు నోప్రియులారా! నీగర్భమునం దున్న కొమారుఁడు నుంకుల మెల్ల నుద్ధరింపఁగలవాఁడు మహాభాగ్య వంతుఁ డని చెప్పెను. భార్య పెనిమిటినిఁ జూచి యిటువంటి సోఁరికలు గోరుట యుక్తము గాదు. అనాగతకార్యములవిషయమై చింతి యెవఁడు చేయుచున్నాఁడో వాఁడు సోమశర్మ తండ్రివలె మిక్కిలి విషాదమును బొందును అని పలికెను. అది యెట్లని బ్రాహ్మణుఁ డడిగెను. బ్రాహ్మణునిల్లాలు చెప్పుచున్నది.

విద్యాభ్యాసముఁజేయుచున్న యొక బ్రాహ్మణకుమారుఁ డొక బ్రాహ్మణుని యింట శ్రాద్ధమునందు నిమంత్రితుఁడై

భోజము చేసి వచ్చుచుండగా మఱియుక బ్రహ్మణునియింట
నతిసకి బేలపిండి యిచ్చిరి. అందునకు సగతోషించి యది
కుండలో నుంచి తినియొద్దఁ బెట్టుకొని యొక యరుగుమీఁదఁ
బండుకొని నిద్రపట్టెను సమయములో మితిలేని కోరిక లన్ని
యుఁ గోరి నాగెను. ఎట్లని : ఇప్పుడు నాదగ్గఱఁ జేరిపిండి
యున్నదిగదా ; నే నాపిండిని విక్రయించి పాడిమేఁకను గొని
యెదను. దానికి రెండుపిల్లలు గలుగును. ఆరెండును రెండేసి
పిల్లల నినును. ఆనాణుగింటికి నెనిమిదిపిల్లలు వుట్టును. కొంత
కాలమునకు నేలసంఖ్యలమేఁక లవును. తర్వాత వాని నమ్ము
నూతావులు గొందును. అవి ప్రతినవత్సరగ బీజుచుండును.
కొన్ని సంవత్సరములకు వేలసంఖ్యలు గల యావులును, పెయ్య
లును, కోడలును, దొడ్డి నిగడి యుండును. కొన్నికోడల సర
కలు గట్టి దున్నించి పంటఁ బండించి యాధాన్యము నమ్ము
దును. కొన్నికోడలకు విక్రయింతును. కొన్ని కోడలకుఁ బెటిక
లెత్తించి బేరమాడించి లాభము సంపాదింతును. ఈ ప్రకారముగా
సంపాదించిన ధనమును జూచి యితండు ధనవంతుడని తెలిసికొని
నాకుఁ గన్యకనిచ్చెదమని యనేకులు వత్తురు. అప్పుడుకులంబును
రూపంబును గుణంబును గలిగిన కన్యకను బెడ్లియాడి దానితోఁ
గూడి సంసారము సేయఁగా కుమారుఁడు వుట్టును. వానికి
సోమశర్మ యని పేరు పెట్టుదును. వానికిఁ గొన్ని నెల లయిన
తర్వాత బంగారుమొలగజ్జెలు, మొలత్రాడు, రావిరేక, మురు
గులు, గొలుసులు, అందయలు మొదలయినసాములు పెట్టి
వాఁ డాటలాడుకొనుచుండు సమయంబున నాభార్య పనితొంద
రవల్ల వాని నెత్తుకొనకపోవును, నేను గోపగించుకొని యీ

కట్టనో దానిం గొట్టుచును, అని కట్ట ద్రిప్పి కొట్టెను. ఆదేబట్టి పిండికుండమీఁదఁ దగిలి పిండి చెదరిపోయెను. అప్పు డావడుగు కల గని మేలుకొన్న వానిఁగా నెంచుకొని మిక్కిలి విషాదమును బొందెను. కాబట్టి యనాగతకార్యములవిషయమై చింత యెవఁడు చేయుచున్నాఁడో వాడు నోమశర్మ తండ్రివలెను మిక్కిలి విషాదమును బొందు నని చెప్పితి నని పలికిన బ్రహ్మ ణుడు సిగ్గుపడి యూకుండెను.

తర్వాతఁ గొన్నిదినములకు నీల్లాడఁ బ్రాద్దులు కాఁగానే యా బ్రాహ్మణ్యస్త్రీ శుభలక్షణములతోఁ గూడుకొన్న పుత్రుని గనెను. పిమ్మట నొకపుణ్యదినమున నామె కొడుకును జెనిమి టికి నప్పగించి స్నానము చేయుటకై నదికిఁ బోయెను. ఆమె నదికి స్నానముచేయుఁ బోఁగానే, ఆదేశపురాజు నాఁడు పుణ్య దినము గనుక నాయగ్రహారములో నుండెడు బ్రాహ్మణులను దాన మిచ్చుటకై పిలువ నంపించెను. అప్పుడు కొందఱు బాఁపలు పోవుచుండఁగా నీ బ్రాహ్మణుడు మిగుల విచారగ్ర స్తుడై భార్య నెందుకుఁ బంపితిని. నేను బోయిన నిప్పు డీ నిసువును రక్షించువా రెవ్వరు? రాజు నన్నెప్పుడు పిలుచునో, యెప్పుడు దాన మిచ్చునో, యెప్పుడు భాగ్యవంతుడ నవుదునో, యని కాలము నిరీక్షించుచుండి నమయము వచ్చి నప్పుడు పోవుటకు సందర్భింపకపోయె నని చింతించి, బహుదిన ములనుండి బిడ్డవలెఁ జెంచిన ముంగిని కొడుకుదగ్గఁ గావలి యుంచి పోయెద నని నిశ్చయించి ముంగిని బిలిచి, నీ విక్కడ నుండి శిశువును గనిపెట్టవలసిన దని సంకేతముగా దానితోఁ జెప్పి ద్వారమున నిలిపి రాజగృహమునకుం బోయెను. బ్రాహ్మ

ఋషు రాజగృహమునకుఁ బోగానే యొక కృష్ణసర్పము శిశువు చెంతకుం బోవుచుండఁగా ముంగి చూచి సగ్గుమను బట్టి మెడఁ గొఱికి చంపి దేహము తునుకలు తునుకలుగాఁ జేసి వయిచి నెత్తురు దాఁకిననోటితో మునుపు తా నున్నచోట వచ్చి నిలిచెను. అక్కడ బ్రహ్మఋషుడు దానము దీసికొని బిడ్డను దలఁచుకొనుచు సతిత్వరీతముగా వచ్చి నెత్తుటినోటితో నున్న ముంగిం జూచి యయ్యో ! నే నేమి చేయుదును. ఇది నాబిడ్డను గొఱికిన దని యెంచుకొని గోఁకటితో ముంగినెత్తి పగులఁగొట్టి చంపెను. బాగుగా విచారింపక చేసిన యా బ్రహ్మఋషుడు ముంగిని జంపినవెనుక నింటిలోపలికిఁ బోయి, సంతోషముగాఁ బండుకొనియున్న కొడుకును తునుకలు తునుకలుగాఁ గొఱికివేయఁబడి యున్న పామునుం జూచి శిరంబును తొమ్మును మోఁదుకొనుచు, మందబుద్ధి నై ననేను బాగుగా విచారింపక త్వరపడి చేయగానివని చేసితి నని విలపించు చుండఁగాఁ, భార్య వచ్చి చచ్చి పడియున్న ముంగినిఁ బామును జూచి యిది యేమి యని బ్రహ్మ ఋషిడిగెను. జరగిన వృత్తాంతము బ్రహ్మఋషుడు చెప్పెను. అప్పుడతనిభార్య యిట్లనియె. ఎవఁడు లెస్సగా విక బాగుగాఁ జూడక చక్కగా విచారింపక యొక పని చేయునో వాఁడు భిక్షుకులను జంపిన మంగలవానివలె నాడఁగ బొందును. అని చెప్పఁగా నది యెట్లని బ్రహ్మఋషిడిగెను. అప్పుడతనిభార్య యిట్లనియె.

ఒకానొక కోమటిబిడ్డ గలఁడు. వాఁడు పుట్టఁగానే వానితల్లి చనిపోయెను. తిర్వాతి దాది వాసం బెంచుచుండెను. ఈ ప్రకారముగా నుండఁగా నాచిన్నివానికి బాల్యము వడలి

పోవునమయంబును నొకనాఁడు వాఁడు తనదారిద్ర్యమునకై
దుఃఖించి తన్ను నిందించుకొని నిట్టూర్పులు వినుచుచు విషా
దముతో రాత్రి పడుడి నిద్రపోవుచుండెను. నాటిరాత్రి
తెల్లవాఱుజామున వానిమస్కతము నశించి పోయినందున
మంచికల గనెను. ఆకలతో నొకసిద్ధపురుషుఁడువచ్చి నీనెందు
నకు విషాదమును బొందియున్నావు. ప్రాతఃకాలమునందు
క్షౌర మభ్యంగస్నానము మొదలయిన కృత్యములు దీర్చుకొని
యుండుము. అప్పుడు ముగ్గురు భిక్షకులు వత్తురు. వారిని
బూజించి భోజనముఁ బెట్టించి తృప్తి బొందించి తర్వాత నిద్ర
యుండి వై యాముగ్గురిని దుష్టకట్టతో నెత్తిమీఁదఁ గొట్టుము.
అటుపిమ్మట నాముగ్గురును మూడునిధు లవుదురు. ఆనిధుల
నుంచుకొని సకలధర్మములు చేయుచుఁ బుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగాఁ
జిరకాలము బ్రదుకుము. అని యాశీర్వదించి యదృశ్యుఁడై
పోయెను. అంత నా కోమటిచిన్నవాఁడు మేల్కొని మంచికల
గనినవాఁడు తిరుగ నిద్రపోఁగూడదు గనుక సూర్యోదయకాల
మువఱకు నిద్రపోక కూర్చుండి యుండి సూర్యోదయ మై
తర్వాత దానిని బిలిచి, నేడు మన కొకమేలు గలుగఁబోవు
చున్నది. నీవు మనయిల్లు మొనలైనది చక్కఁగా శుద్ధి చేసి
నియమవంతురాలవై యుండుము. నేను క్షౌరాభ్యంగములు
చేయుంచుకొని స్నానముచేసి శుచి నై యుండెదను. ఒక
మంగలవానిం బిలిపింపుము. అని చెప్పి మంగలవాఁడు రా
గానే క్షౌరము చేయుంచుకొని వానిం గొంచెమునేపు నిలుపు
మని చెప్పి తలంటున్నాఁడుము చేసి మడివస్త్రములు గట్టుకొని
శుచియై యుండెను. అంతరము సిద్ధపురుషుఁడు చెప్పిన ప్రకా

రముగా భిక్షుకులు ముగ్గురు వచ్చిరి. వారిని వైశ్యకుమారుడు చూచి పూజించి వృషాసోపేతముగా భోజనముఁ జెట్టించి వారు తృప్తిఁ బొందినతర్వాత దుష్టుకృష్ణ దీసికొని వారినెత్తి మీఁదఁ గొట్టెను. అప్పుడా ముగ్గురు వరాలకుప్పలైరి. అందుకు వాఁడు మిగుల సంతోషించి ధాత్రితోఁగూడ ధన సహిత మైనతనయిల్లు ప్రవేశించి మంగలవానికి నూటువరాలిచ్చి పంపించెను. ఈసంగతిని లెస్సగా విచారింపని మంగలవాఁడది చూచి తనయింటికిఁ బోయి నేనును భిక్షుకులను ముగ్గురినిం జంపి ధనము సంపాదించెద నని మనస్సున నిశ్చయించుకొని భిక్షుకులకు నెదురుచూచుచుండెను. కర్మవశము వల్ల ముగ్గురు భిక్షుకులు వచ్చిరి. మంగలవాఁడు వారినిఁ జూచి సంతోషించి పూజించి తృప్తిగా భోజనముఁ జెట్టించి దుష్టుకృష్ణతోఁ గొట్టి వారినిం జంపెను. అయినను వరాలకుప్పలు దొరికకపోయెను. ఈ సమాచారమును రాజపురుషులు విని మంగలవాని నీష్యుకొని పోయి రాజుతోఁ జెప్పి రాజాజ్ఞ మీఁద వానిఁజంపిరి. కాఁబట్టి యెవఁడు లెస్సగావినక బాగుగాఁ జూడక చక్కఁగా విచారింపక యొకపనిచేయునో వాఁడు భిక్షుకులనుజంపిన మంగలవానివలె నాపదలను బొందునని చెప్పితిని. ఏకార్యమునుగాని త్వరపడిచేయరాదు. త్వరపడిచేసిన యవివేకికి నాపదలు వచ్చుట సిద్ధము. లెస్సగా విమర్శించి చేసిన వివేకికి నంపదలు వచ్చు నని భార్య చెప్పిన విని బ్రాహ్మణుఁడు దాని వివేకవచనంబులకు సంతోషంబును, విచారింపక తాను ముంగి

నిఁ జగపుటకుఁ బరిణాపంబును, నొందిన చిత్తంబుతో నన్వం
బులు దైవాధీనిఁ బలి పలికఁ జూపఁమరుచి గానించుచు భాగ్య
యుఁ గారుగు సుఖం బుండెను. అది విష్ణుశక్తి చెప్పిన యనం
ప్రేక్ష్యకాగ్నే మనెను నయురనకు త్రఁగు విచి యాగాజపందను
అపరిమితసంతోషభూతులై రి.

సమాప్తము

1379.8